Массе а мехкий пролетареш, вlашаrlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ЕРА, 3 МАРТ, 1983 ШУ. ◆ № 27 (6749). ◆ Мах 3 кеп.

ДЕКХАРАШ КХОАЧАШДАРА ДЕРРИГА НИЗАШ ОАРЦАГIДАХА!

16 апреле — Коммунистически субботник

ЯХЬ ДIАЙОЛАЙИР КОМСОМОЛЬЦАША

В. И. Ленин вах 113 шу дизара сийна укх шера 16 апреле Ерригсоюзни коммунистически субботник дара москвичаша дIайолаль инициатива Грозненски «Электроприбор» заводе эггара хьалха кхалльацар № 8 йолча цеха комсомольцаша. Укх денощка цига хилар москвичий болама хетаяь митинг. Из чIоагIа хьаллецара ерригача цехий, участкий, сменай, бригадий коллективаш тIахьехаш митинге къамаьлаш дир цехе комсомольски организаце секретарь, техника Козлова Надеждас, цеха партийни организаце секретара, инженера технолога Александрова Тамара Марковнас, резчика, къахьегама ветерана Болдыров Дмитрий Ивановича, комсомольца, слесара, коммунистически къахьегама ударника Естратов Михаила, кхычар.

Къамаьлаш даьраша дош делар 16 апреле ара мел хецаш йола продукци кхоачаргдала, материалий, электроэнерге чотагIа хьае а тIехдика дисциплина йолаш къахьегама цIей чакхдаккха а.

Цу тайпара митингаш хиннай завода цхьоалагIчеи шоллагIчеи цехашка.

К. БАШИРОВ.

●

КХОДАЬЧУН ЧОТАГIА

Ерригсоюзни коммунистически субботник дара Москверча хьалха латтача предприятей коллективаша дIадоладаь дика гIулакх Грозненски «Автоспецоборудование» яхача опытно - экспериментальни заводе эггара хьалхарчарца хьаллецар кхоалагIча механически цеха болхлоша, инженерно - технически болхлоша, тIуланхерча наха.

Укх денощка цу цехе митинг хилар. Цига къамаьл даьча цеха партийни организаце секретара, фрезеровщиний бригадира Нагибин Георгий Алексеевича, токара, коммунистически къахьегама ударника Харитонов Александр Михайловича, токара, цеха комсомольски организаце секретара Шатаев Хас-Мохьмада, цеха начальника Головкин Александр Кириллович тIахьийхар предприяте берригга болхлой москвичий болам хьаллацара. Цар шоай цеха коллективаш цIерагIа дош делар 16 апреле хьинаре болх бе, арахеца продукци тIехдика мара а ца хилийта. Цу дийнахьа цеха берригга болхлой кхоачабча режущи инструментий чотагIа къахьегаш хургба. «Цlеча шоатта дийнахьа» шоаш даьккха 330 сом алапа цхьайтталагIча пятилетка фонда юкъедахьа лерхI цар.

Йоакхо ярга хьежжа

— Клачая програмзе кхоачашъеча ма хулла доккхагIа дакъа юкъедахьа безам болаш карарча пятилетка укх кхоалагIча шера, соахкарчул 350 килограмм дукхагIа а йолаш, хIара кхоабача Iаттагара 4200 килограмм шура яккха социалистически декхар тIаийцад тха коллективо, — аьлар сога со цу боахаме волаш Шалински района «Московский» совхоза керттерча зоотехника Б. Герасимова.

Из кхоачашдара шоай ерригга тороаш оарцагIъяхьа, из дIакхоачар деш къахьегаш ба цу ферма хьайбаш леладераш хIана. ХIаьта дика хьоххамаш а гойт. Масала, январь бетта хIара кхоабача Iаттагара 314 килограмм шура яьккхар цар. Из я соахка цу бетта яьккхачул 35 килограмм дукхагIа. Балха темпаш кхы лох а ца еш хьабаьхкар февраль бетта а. Дийнахьа хIара кхоабача Iаттагара 12 килограмм шура йоаккхар. Кхы а дукхагIа — пхийттпхийтта килограмм шура йоакхх боахама толашагIа болча дояркаша Бачаева Iалета, Зикурлаева Имана. ХIаьта дояркаша юкъе ярчача социалистически яхье ер шу доладелча денз хьалха Бачаева Iалет я. План 300 йолаш 402 килограмм шура яьккхар цо январь бетта хIара кхоабача Iаттагара. Соахка январь бетта яьккхар 350 килограмм мара яцар.

Бачаева Iалетал 6 килограмм мара тIехьайисандар яхье шоллагIча моттиге йола Зикурлаева Имана а. Цо соахка январь бетта яьккхачул 112 килограмм дукхагIа шура яьккхар хIара кхоабача Iаттагара укх шера цу юкъа.

Шоай декхарех дика лоархIабеш къахьег доярка: Таaуркаева АсмаIас, Обиденко Нинас, Дамаева Бирлаинта, Хасаева Аьсета, Гайсумова Яхас.

Дояркай толамаш тийша да скотникаша беча балхех. Царна юкъе къаьстта дика доал ду доаханна Хадисов Сайд-Мохьмада, Асхабов Ахрудде, Тазуркаев Велиюлла. Дулха тоаденна. цIена да цар леладу доахан.

Дика кийчо яьй ферме хьайбаш Iаьгара дахара а. Екъа, йайха, сийрда я хьайбай помещенеш. ДургIагIа хиначул шоалла дукхагIа Iалашдаь доакъар а. Цу гIулакхо торо хулийт силос, люцернах кийчъяь йол, ча, патока, барда телаш хьайбаш рационага хьежжа кхаба.

Геттара дика къахьег совхоза дулха хьайбаш кхоабаш болчар я, хIаьта къаьстта Хасиев Дауда. Цо доал деш 50 сиргIа я. Царех хIаранена дийнахьеи буси 850 грамм дулх тIаккхетийт цо. Эттара лакхагIа хьокхам ба из совхозе меттел ерригача районе а.

Толаме кхоачашду шийн декхараш Iаьсий леладеш болча ГайсумовгIар Салманеи Луизаси. Дийнахьеи буси юкъера лаьрхIача 570 грамм дулх тIаккхетийт цар шоаш леладеча Iасилгашта, план 450 грамм йолаш.

Иштта оасаре къахьега безам хулийт наьха балхацара материальни моральни безам совбаккхара совхозе чакхйоахача мероприятеша. Бетта баьча балха итогех социалистически яхье котало яьккхача, масала, доярканна карара кара тела цIе вымпели 25 сом премии лу, хIаьта шоллагIа моттиг яьккхачоа — 15 сом преми.

Дика вIаштIехьдаьхад укхаза хьайбаш леладерий салаIаро хьалаш а. Ферме цIеча уголоке йайха, сийрда, лостам болаш я. Мукъа йолча хана цу чу вена саг телевизорга хьажа, радиоприемникага ладувгIа, керда журналаш, газеташ деша йиш йолаш ва. Пенаш тIа хьалъухх хIара доярка тIаийца социалистически декхараш тIаязадаь плакаташ, хIаране мел шура йоаккх хьаьокхаш йола графикаш, н. кх. дI.

Шоаех совхоза кулгалхоша еча йоакхонга хьежжа къа в хьег цу ферма хьайбаш леладераша.

А. ВАРЗАНУКАЕВ.

Массехк иттаж шераш да коммуниста Виктор Яковлевич Лебедева В. И. Ленина цIерагIча ГНПЗ парафинови цеха технологически оборудованена ремонт еча слесарал а болх бу. Из — лаккхаквалифицированни специалист, нагирхой хьехамча.

СУРТА ТIА: В. Я. Лебедев.

З. БАТЧАЕВА сурт.

1983 ШЕРА 2 МАРТ ХЬАТIАОТТАШ ХIАРА КХОАБАЧА IАТТАГАРА ШУРА ЯККХАРА ЙОЛА

СВОДКА

(КГ)

Районаш	1983 шера	1982 шера
Наурски	6,1	5,6
Грозненски	5,5	4,8
Шелковской	5,5	6,3
Надтеречни	5,1	3,5
Гудермесски	4,9	5,1
Шалински	4,8	4,9
Назрановски	4,6	5,3
Сунженски	4,7	4,3
Ачхой-Мартановски	4,3	3,4
Малгобекски	4,2	3,4
Урус-Мартановски	4,1	3,9
Республике гIолла	5,1	4,7

КХОАНЕ ГАРГАКХУВЛАР

Октябрьски буруш тохара балхий управлене коллектив буруш тохара хьалхарча шин бетта план ханал дукха хьалха кхоачаш а яь, хIанзале марта шоллагIча ах бетта чотагIа къахьегаш я. ХIара дийнахьеи буси цар тоа 90 метр гаргга буруш — заданел дукха дукхагIа. Ер шу доладелча денз планагIа лаьрхIачул совгIа УБР коллективо техад 1100 метр гаргга буруш.

Пятилетка юкъ екъалуча укх шера къаьстта дика тоадаьд цо шийн дерригa технико - экономически хьокхамаш. Буруш тохача пайда эцаш йола балха ха цо дIакхоачаьй 81,4 процентага. Бетта цхьан станокаца планагIа тоха деза буруш 384 метр йолча цо тохаш дар 784 метр я.

Яхье хьалха латташ хьайоагIаш хиларох белгалъяьнна я Просецкий Юрий Петровича, Ерещенко Юрий Сергеевича, Найнак Владимир Павлович керте латтача бригадай коллективаш. Цар эггара хьалха рапорт делар УБР-е буруш тохара шин бетта план кхоачашъярах.

Б. КОСТОЕВ.

Дийнна гIалаташ теркал а деш

«БIаьстанарча дено бIарчача шера кхоаб», оал. Цудухьа, хургболча хьувкъана ма хулла тешамегIа лард йолла тIерташ ба хIанз тха совхоза кхаш леладераш.

Оаха лаьрхIача тайпара хилавзар соахка тха боахаме кхеьча культурай хьувкъам.

Масала, лаьтта кIеэнга диллар соахка кхо. Из гIалат даге а кхоабаш лаьтта хьалдара лаьрхIа механизированни отряд вIашагIъеллай укх шера. Цунна дIаеннай мел эша техника: 10 трактор, кхо тIадотташ йола юш агрегат, бульдозер. Цу отряда совхоза керттерча агронома Гандалоев Хьусепа Закречо ше кулгалду. Кхай картага хьежжа лаьтта къегIа долча моттигашка дукхагIа а кхоачийташ дIакхухьийт цо органически удобрени. Месячника пачв кхо азар тонн йолаш, хIанзале 3500 тонн кхо дIадихьад кхашка. Цох а кхоачамбергбац оаха. Кхы тIа а 1500 тонн удобрени юлартъя кхашка.

Гаьнара кхухь механизатораша удобрени. ДIа-юха 30 километр нийкъ бе безаш хул уж. ХIаьта а цхьаккха механизатор вац дийнахьара нормаш кхоачаш ца еш. ХIаьта къаьстта дика къахьег механизатораша: Пугоев Iалихана, Кононенко Ивана, Белоев Салмана.

БIаьсти ювча культураша 1350 гектар лаьтта хьакьоа стадаьд укх шера, хIаьта 500 гектара тIа органически удобрени тессачул тIехьагIа минерально лаьхад. Iай лаьтта Iайна тIоадад соаьяра.

Укх шера 300 гектара тIа ялата хьажкIаш дIаювргья совхозе. Уж кхееш кхо звено хургья. Царна кулгалде оттабаьб дикка опыт йола механизатораш: ГулиевгIар Висани Мовлен, Пугоев Iалихан. ХьажкIаш дIаера хьакьоастадаь лаьтта органически удобрени йилла хьаьнадаь, маккхаш дикха Iай лаьтта Iайна тIоадад дIакъайлв баьнна уж.

Эзар гектара тIа кхедеш гуракха дIадийна ялат а да тха боахаме. Соахка толашагIа йолча хана аьха, минеральни удобренеш техачул тIехьагIа йиккха баьккха тоадаьча лаьтта дIадийна хиина да хIанз дика дегIадоагIаш латт. Цунга кхы а дукхагIа низ болийтар дукхьа дукха ха йоацаш; хIара гектара гIа пиишка пентнер кхоачийташ, минеральни удобренешца подкормка яьй.

Iай лоа кIезига хилар республике. Из бальан долаш лаьттана тIоадал а кIезига я. Цудухьа апрель бутт болалуш аммиачни селитра тоссаргьа оаха ялат дIадийнача кхашка, нагахьа санна март бетта кхоачам болдаш йоацаш ца хуле.

Укх Iай дукха шийла ца хиннадаь ханал дукха хьалха тIадарга оасар. Из дохадаре кийча да тхо. Март бетта гербицидаш тохаргья гураха дIадийнача ялата.

Фуна лаьрхIа 240 гектара тIа люцерна я совхозе кхееш. МоллагIча боахама бокха пайда беш гIулакх да люцерна фу кхеделга. Цун цхьан килограммах 10 килограмм концентрированни доакъар ду. Цудухьа, дIайийначa люцернапа ялата санна доаа ду оаха.

Тоьал Iалашдаьд тха боахаме хьажкIаш йоацаш бIаьсти дIа мел ювргболча культурай фу. Цуная дукхагIа дар цхьоалагIчеа шоллагIчеа классий кондица йолаш а да.

ХьажкIай фу массе хана санна, дIадувча дикача бовраьта дIахоачадаь пачхьалкхено луреда тхона. «Днепропетровская», «Вир-42», «Одесская-10» яхача сортех кхеергья укх шера хьажкIаш. ТIехьарча сортах ярош силоса кхеергья.

Комсаш лелаьра лостам болаш я совхоз. Уж 267 гектара тIа я. 152 гектара тIара ярош хьувкъам луш я. ХIаьта тхона план еннай пачхьалкхенга укх шера 1200 тонн комсаш йоккха. Бакъдар аьлча атта кхоачаш дулургдолаш дац хьалхашка оттадаь декхар. Из шIенкашгта кхета а деш, комсаш ма кулла дикагIа хьувкъаяра ерригга тороаш оарцагIа яьхай совхоза кхаш леладераша.

МоллагIа толам наьха гонзалах. опытах тийша ба. Цудухьа комсаш лелаераш Iонабара къаьстта йоакхо йир боахаме. Iан заналахьа курсашка комсаш лелае Iомавир 70 совгIа саг. Укх денощка экзаменаш дIа а ешна, хIанз комсий кхашка болх беш ба уж шкалера тоаеш. Лаьттан кIалхара комсаш хьаэнукъайоахаш, совхоза яIапза йисараш йоIаш, кхыдола балхаш деш.

Совхоза кулгалхой, специалисташ геттара раьза ба Мугиева Нюрас кулгалдеча бригадо, механизатораша Попьоа Владимира, Льянов Османа, гектаршнаша Стрельченко Прасковьяс, Аушева Марема беча балха.

Аушева Маремах къаьстта дувца доагIа. Хьадечох дог лазаш, къахьегама тIера йолча цо даим тIехкхоачашду цо шийн декхараш. Толаме къахьега дикка ювкъостал ду воркI шера комсаш лелаеш Iоальча опыто а. Комсаш лелаерий балха говзал лакхъяра укх шера тха совхозе вIашагIъехкача курсашка хьехаш хилар из.

Хозрасчетни хьисапе ахча тергдолаш совхоза администрацеца договор а оттаяь, делае хIанзале 150 гектар комсаш дIадийнай гектарникаша. Иштта болх бе лоаш бараш кхы а дукха ба.

Комбайнаш йоацаш, тоаль яьккхай совхоза къахьегамхоша ерригa техника, тIехьиэзаш йола инвентарь. Из толам боаккхаш геттара доккха дакъа лаьцар Хамхоев Салмана, Хутиев Салмана, Дарсигов Яхьъяс, Льянов Бахьаудина, кхычар.

Механизатораш ца тоьаш техникага шин сменагIа болх байта торо хилац тха хIара шера. Цудухьа кхашкара балхаш дара толашагIа йола агротехнически ханаш тулайташ моттигаш нийсъу. Из бахьан долаш юрта боахаме культурай хьувкъам а лохлу. Уж кхоачамбоацараш укх шера кийс ца далийтара механизаторий курсаш вIашагIъехкаяр оаха соахка. Цига дийшар 20 саго.

Л. ЦЕЧОЕВ,
Малгобекски района «Алханчуртский» совхоза директор.

ТЕХНИКА КИЙЧОН МУГIАРЕ ЛАТТ

Тха колхоза машиннотракторни парк йоккха я — 78 трактор, 18 ялат чуаца комбайн, иштта дукха тIехьаювзаш йола инвентарь. Укх шера кхашкара балхаш ханнахьа чакхдахар тийша да оаха из ерригa а техника йоагтIача бесса кийчъярах. Цудухьа, соахка ялат чуийцо ма даьлле, бокхха теркам тIабахийтар оаха техника лертIа кийчъяра. Цу гIулакха тха механизатораша дина оарцагIбаьнна хилар хьахьокх укх цифраша: 10 феврале тоа а яь дIаоттайир ерригa а тIехьаювзаш йола инвентарь, тоаяь яьнна лелаш я 66 трактор. КIезига тоаяьй оаха комбайнаш — 10. Бакъда, из механизаторий бехкагIа вийсденна хIама дац. Тоьаш яц цхьайола запчастеш. Масала, чIоагIа эшаш я тхона шнекаш - жаткаш, кожухаш, ялатий шнекаш, ялатий элеватораш. Уж оатхалаш цхьа ехача юхаметтаоттае вIаштIехьдаларе, къаьначарна реставраци а яь из проблема дIайоаккхаргъяр оаха. Из болх хоаш бола механизатораш кIезига бац колхозе. Бакъда, цу тайпара оатхалаш ехачул тIехьагIа юхаметтаоттае пайдена яц. Цудухьа тхона чIоагIа новкъостал эш «Госкомсельхозтехника» районни объединенега.

Балха бригадни подряд юкъейоалаяр бахьан долаш соахка гурахьеи укх Iайи тхона карагIдаьлар къаьстта звеньяш вIашагIйоха. Масала, къаьстта трактораш тоаеш цхьа звено я, хIаьта комбайнаш тоаеш а шийн звено я, иштта кхы дIахо а. Техника тоаеча звеньяш вIашагIйохкарах баьнна пайда бокхха ба. Цкъа-дале, цо шийн хилийтар механизаторий бухсоннаш хьахулачоа дукхагIа теркам тIаоза, къахьегама дисциплина чIоагIъе. ШоаллагIа-дале, цо вIаштIехьдалийтар тракторашц дикагIа йовзаш бола механизатораш трактораш тоае дIаоттабе, хIаьта комбайнаш дикагIа йовзараш уж тоаеча звеноша юкъебахийта.

Колхоза кулгалхоша уйла йир техника тоаеш боаккхача механизаторий материальни безам совбаккхара. Нагахьа санна механизаторо шийн ладини ханнахьеи дикеи кхоачашйича, цунна доагIача алапена 70 процент кхы а тIатох. Цудухьа укх шера техника кийчъеш боахкача механизатораша доаккхаш дола алапи цIаккха а ца хиннача бесса лакха да. ХIара бетта механизаторо эц 250 — 300 сом.

Техника сихен тешамеи тоаяь иккхара звеньяшта юкъе шерра яьржай социалистически яхь. «Эггара дикагIа йола звено» яха цIи лелае бокъо Захарин Николая кулгалдеча коллективо яьккхай. Из звено трактораш тоаеш я. Хьинаре къахьийтар звеноша чубоагIача механизатораша Дмитриев Александра, Неткачев Александра. ЦхьоалагIча кварталe тоае езараш тIаьхьийь йолаш, цу коллективо 15-ча феврале тоа а яь дIаоттайир бараьтта трактор.

Доккха баркал ала доагIа тха мехмастерске болхлошта. Къаьстта белгалбаха беза укхаза токарь Иличенко Владимир, слесарь Чеботарев Владимир, моторист Крыпов Николай. Шоай балха боккъонца бола говзанчаш ба уж. Цар къаьнача оатхалашта реставраци яр бахьан долаш запчастеш ца тоъара проблема, дукхагIча даькъе дIаликкха вIаштIехьдаьлар колхоза соахка гурахьеи укх Iайи.

Январь бетта техникана ремонт ера балхаш юкъагIдахар пхерам болаш цхьа хIама нийсделар тха. Эггара чIоагIагIа эшача хана муфта йиккха а яйякта еха дIаэттар дIа-хьа лелаш йола сварка. Бакъда, из цхьаннахьа а йоацаш яр. Цу халача хана чIоагIа новкъостал дир тхона слесара Чеботарев Владимира. Сона хьалхагIа дIаккха е хеза хIама-м дацар из, бакъда, цуо хьаьнъал дIакхаьчар трактора муфта сварка тIа дIагIаоттае. ХIаьта сварка юха а болх бе йолаелар.

Соахка ялат чуэцача хана балха кадраш ца тоъар бахьан долаш кхыча организацешкара механизаторий бехк безаш хилар тхо. Бакъда, тха тхоай механизатораш санна дог а лазеш лелалвар цар шоашта дIаенна техника. ХIанз еха латтача тха комбайнех дукхагIъяраш уж тIабаьгIараш я. Цудухьа, укх шера ханнахьа йоакхо йир оаха керда механизаторий кийчбара. Цу гIулакха боахаме хьейийлар механизатораш кийчбу курсаш. Цига хьехаш йир оаха вийха Серноводски юртбоахама техникума хьехархо Руденко Владимир Филиппович. Иштта, механизаторий курсаш чакх а яхийта оаха балха хьанийцар 10 кьона тракторист, хIаьта яхийта механизаторо шоай балха говзал лакхъяьй.

Лоацца аьлча, боахаме кхашкара балхаш дIадоладе мел эша техника а механизатораш а кийча ба.

А. ПОЛЕВИКОВ,
Сунженски района Шеча Эскара цIерагIча колхоза керттера инженер.

БЕХКТОКХАМ ЛАКХ А БЕШ

КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленум хиначул тIехьагIа «Промавтоматика» НПО Грозненски опытни заводе къаьстта чIоагIа къовсам лоаттабу къахьегама дисциплина чIоагIъяра, ерригача шоай торонех дикагIа пайда ийбара. Цу даькъе шоашта карагIдийнараш дIахо де лерхIачохи тха корреспондента **В. Костоевна** дийцар профкома председатела Чихутина Нина Алексеевнас:

— Къахьегама дисциплина чIоагIъяра, бран кIелигъяра тIедерзадаь дукха балхаш даьд предприяте укх тIехъхьарча хана. Нест-каста рейдаш ю балха тIехьабусараш, прогулаш ераш, брак йолаш продукци арахецаш бараш малагIаш ба хьожаш. Цул совгIа заводе хаддала болх беш я предприяте директор, профкома председатель, кхыбола кулгалхойи специалисташи юкъебоагIаш йола профилактически совет. Цо бехктокхаме увз корта бохабу малараш мелараш, прогулаш ераш, кхыдола харцахьа гIуланхаш леладераш. Уж дуац бригадирий совето а. Бригадни подрядагIа къахьегаш ба заводера дукхагIбола болхлой. ХIара болхлочо къахьегарга хьежжа мара телаш алапи а луш йола преми а. Премеш а кхоийттaлагIа дола алапи а лаз къахьегама дисциплина телхаераш та. Нагахьа санна квартира эцара аргIах латташ хуле цун аргIа тIехьайоакхх, совгIа йолча хана мара лац отпуск.

— Дукха ха йоацаш къахьегамен производственни дисциплина чIоагIъяра хетаяь собрани хилар тха заводе. Цига къамаьлаш даьча дуккхача болхлоша белгалдаьккхар прогулаш ерашца, балха тIехьабусарашца е балхара ханал хьалха цIаухарашца, технологически дисциплина телхаерашца машар хургбоацилга. Масала, завода ОТК начальника Кургускин Юрий Ивановича дийцар соахка брак ярах 250 нормо - сахьат доадаь хиларах. Брак ярах оттаяь цхьаккха акт а хиннаяц, служебни записказ а телаш тоаяйтой из. ХIаьта брак яьраш бехктокхаме ца озаш бисаб, царна ца телаш сецаяьяц премеш а. Цу гIуланхаша къаьгга хьахьокх кулгалхой оагIонгахьара исполнительски дисциплина ца хилар.

Укх шера завода электронно - монтажни механосборочни участкашка болх бе йолаеннай технологически къахьегамен дисциплина миштай хьежаш тIахьожам лоаттабеш йола комиссеш. Цу балха тIа нийслу кхоачамбоацараш гучадоахаш, уж цIендаь дIадахара оарцагIбоах цар болхлой, инженерно - технически болхлой. ХIанз укхаза шоай аргIагIа хIара кIирагIа дежурнеш хургба инженерно-технически болхлой. Цар наькъаш дехкаргла тIехьабусаш балха хьаухараша, балхара ханал хьалха цIаухараша.

Уж а кхы балхаш а деш, шоай торонехи кхоачамехи завода болхлоша бизза пайда ийбар бахьан долаш дика дIадоладаьд цар пятилетка кхоалагIа шу. Нормативно-цIена продукци арахецара шин бетта план 107,3 процент кхоачеш а яь, планагIа лаьрхIачул совгIа арахийцар из продукци 41 эзар сома маьха, заданел совгIа маьхала яьккхай 42 эзар сом мах бола продукци. Къахьегама оасарле лакхъяра задани 7,2 процент тIехкхоачашъяьй. Планал совгIа ера мел хийна нормативно - цIена продукци ерригa хIанз яц аьнна лакхъяра чотагIа арахийца я. Заводе арахецача наделеех 4 паччахьалкхен дикала знак йолаш я. Ерригa укхаза арахецача продукцех 44,2 процент я из.

Уж толамаш доахача дизза дакъа а лоацаш, хIанзалехьа кхаь шера а кхы тIех а планаш кхоачашъяь дукха болхлой, цхьайола бригадаш я укхаза. Царех ба слесараш Хмелевский, Коновальенко гальваник Белкина, кхыбараш. ТIадоагIача шера хотагIа къахьегаш я Гальшин Татьяна, Шталов Борис, Дубровин Александр, Бережнов Георгий, Нарадька Валентина керте латтача бригадай коллективаш. ХIара сменагIа нормаш 130—140 процент кхоачаш а еш, шоаш арахеца продукци тIехдика мара хилийтац цар.

В. КОСТОЕВ.

ДЕПУТАТА ЗАПРОС — СОВЕТИЙ ТIАХЬОЖАМА ЛОАРХIАМЕ ФОРМА

ЦхьайтталагIча пятилетке мохн экономически социальни дегIабоалабара декхараш оттадеш КПСС XXVI съездо болгалдир уж кхоачашдечара Советаша де дераш.

Миллионаш депутаташ, шерра актив, — белгалдаьккхар съезде, — из ма могта пайда эца беза Iалаьмате боккха низ ба. Советаша, хьинарегIа дакъа лаце деза планаш оттаеча а уж кхоачашъяра, советски законаш тIера ца доалаш леладара тIахьожам лоаттабеча а. Советаша шоай воздействи е еза общественни производство дегIайоалапра, дукхагIа теркам тIахийта беза бахача наха дукхагIа товараш арахецара, халкъа образовани, унахцIено лораяра, жилищни социально-культурни гIишлош хьалъяра, торговли, бытовой гIулакхаш делга, общественни кхача лоаттабелга дегIадоаладара.

Халкъа депутатий Советащ боккха лоархIам болаш я шоай территореш экономически социальни комплексно дегIайоалаяр Iалашдеча. Кхачан программа чакхйоаккхача, хIаьта иштта КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума решенеша а КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Ю. В. Андропова СССР хьань 60 шу дизара хетаьча торжественни заседане яьча доклада тIа а оттадаь декхараш кхоачашдеча.

Советаша тIахьожам лоаттабеча хиланза даргдоацаш дарех цаI да цу хьакъехьа депутаташа хьинарс дакъа лацар. Депутата статусах долча Законо из тIахьожам лоаттабара оттаю шерра правови бокъонаши организационни торонаши. Иштта, депутаташ бокъо йолаш ба Советен цун органашкен пачхьалкхен органий, предприятей, организацей болх тахкара дош оттаде. сессешка Совета тIахьожам лоаттабеча моллагIча органа, моллагIча гIулакхерча сага балха отчетага е хоамага ладувгIа аьнна предложени йоадае.

Цу формашта тарра пачхьалкхен органийн гIулакхаш тIарча наьхен балха тIахьожам лоаттабара дикка пайдане гIулакх да депутатий запросаш ювцилга. Цудухьа СССР Конституце тIа дIачIоагIъяь я депутата запрос е еш хилара бокъо а пачхьалкхен органашн гIулакхаш тIара нахи запроса Совета сессе жоп дала декхарийла хилар а.

Дукхеча депутаташа, Советий массазарча комиссеша депутатски запрос лра бокъонах пайда эц общественноста дог лазача кхоачамбоацарашта Совета уйла тIа а яхийта уж дIадаха гIо дар духьа.

ТIеххьарча шин шера Нохч-ГIалгIай АССР моттигерча Советий сессешка 420 депутатски запрос яьй. Эггара дукхагIа запросаш яьй Ачхой-Мартановски, Веденски, Гудермесски, Назрановски, Урус-Мартановски районий сессешка.

Суворов-Юрте хьалдеш да культура ЦIа. Бакъда, цу объекте балхеш во вIаштIехьдаьхад, план кхоачашгъяц. Суворов-Юртовски юрта Совета цхьан сессе депутаташа А. Абдулмежидовас А. Кусумавас «Новогрозненский» совхоза директорга И. Э. Осмаевга запрос йир из хьалделга сихдара деш дар фуд, аьнна. Запросах яьча решене тIа Совете хьатIаиийцар И. Э. Осмаева культура ЦIа 1983 шера хьалдаьданкдара совхоза а «Чечингушвино» объединене ПМК-3 а кулгалхоша де доагIар дерrда аьнна даь къамаьл.

Халкъа депутатий Старопромысловски районни Совета депутата Г. Лукьяновас сессе «Оргтехника» яхача объединене генеральни директорга Д. Л. Мкртычанага запрос йир «Электроприбор» яхача заводе хьаль берий комбинат болх ца беш дукхача хана хIана латт, аьнна. Запроса жоп луш нов. Мкртычана тешам белар объединене кулгалхоша берий комбината кIаьда а чIоагIа а инвентарь эцара а из сихагIа болх бе йолаялийтара а де дезар деш да аьнна.

«Терек» яхача мебельно-хьу чакхйсахача объединене кулгалхоища халкъа депутатий Грозненски городской Совета унахцIено лоралра а социально-Iалашон а комиссе яьча запроса тIа белгалдора техника кхерамалех, къахьегам лорабара промышленни санитарии болх лошта медицински гIулакх дарен хьакъехьа могадьр объединене кхоачаш во ду, яхаш. Комиссе хьалийхар городской Совета массазарча комиссе решенега шишта хьажара бахьанаш хьадовзийтилга.

Массазарча комиссе председатель депутат Л. В. Рагознная Советн раьза хилаизар объединене генеральни директора Ш. М. Мацаева запроса деннача жопа. Запросах тIаийцача решенегIа сессе горисполкома тIадиллар массазарча комиссе хьоадаь гIулакхаш «Терек» яхача объединене малагIча хьал тIа да хIоартта хьажар.

Цхьайолча районашка депутатий запросех дукха гIулакхаш даьд харжархой наказаш кхоачашделга сихдара, предприятей, организацей, учреждений болх тоабара.

Запрос е депутата бокъо хиларо, цох хьаькъална пайда эцаро пачхьалкхен дисциплина чIоагIъю. экономически социальни дегIаахара планаш кхоачаш а тIеххкоачаш а яра нах оарпагIбоах, наха беркате болх бе а са тем болаш салаIа а, новкъарле еш дола хIамаш дIадахара гIо ду.

ХIаьта а анализо хьахьокх, халкъо хержача дукхачарна хац депутатски запрос е шоай бокъо йий, цудухьа шоай депутатски балха тIа цох пайда эцац.

Сунженски, Наурски, Ножай-Юртовски районий еррига моттигерча Советашка дIадахача шера цхьаккха а депутатски запрос яьяц. 1982 шера депутатски запросаш кIезига яьй Грозненски, Малгобекски, Октябрьски районий Советий депутаташа. ХIаьта боахам лелабеча а социально-культурни гIулакхаш чакхдоахача а кхоачамбоацараш кIезига мичад цу районашка. Дика латтац укхаза депутаташта харжархоша денна маназаш кхоачашделга а. Депутаташа цу гIулакхий уйла яц ала йиш яц. ХIаьта а кхоачамбоацараш дIадахара цар пайда эцац депутатски запрос санна йолча лоархIамеча формах.

Цун ихьа бахьан да дукхача депутаташта статусах дола Закон, къаьстта аьлча, депутатски запроса маIан довзийташ йола Закона 14 статья, дика ца йовзаш хилар. Еррнгача а исполкомаша депутаташта гIо дац запроса «технологи» йовза.

Практике депутатски запрос яра бокъонах пайда мишта эца беза депутата?

Эггара хьалха дага кхаба деза запрос цхьан депутата а санна, депутатий группо а е йиш йолга. Депутаташа из е йиш я сесси хьаеллалехьа а сесси хьайийллача а. Сесси йолаш миччга хана а е йиш я запрос. Запрос е йиш я къамаьлаца а йоазонца а. Нагахьа санна запрос йоазонца яь яле, из сессе председатела Iоеша еза.

Законодательства дIадех запроса цу сессе жоп дулга. Из шин маIан долаш да. хIана аьлча запрос яра йола бокъо Советo доал деча органийн гIулакхаш тIарча наьхен балха тIехь лоаттабеча тIахьожама организационно-правови форма я. Цудухьа жоп а хаттар даьча депутата денна ца Iеш Совета а дала деза.

Нагахьа санна Совет е депутат запроса деннача жопа раьза ца хуле, из жоп дийца а дийца, жоп деннача де доагIар де дела.

Цунна цхьана, законодательства тIа оттадаь да, нагахьа санна эшаш хуле, еннача запросага хьажа а жоп кийчде а лаьрххIа ха яла а из Совета аргIанарча сессе депутаташка дIахайкаде а дезилга.

Цхьайолча Советий исполкомаша чот во лелаю еннача запросий, царна харцахьа оформлени ю. царна гац моллагIча хаттара а депутатски запроса а юкъера башхало. Уж вIаши тарде дагIац.

Хаттар — из ха безам бар дашха яха дехар да. ДукхагIча хана хаттараш докладчикага ду ювцаш йолча проблемах. Хаттараш де йиш я массане а, цига хьийхараша а тIехьа.

Запрос яр депутата е депутатий группа шоай бокъо я. Запрос — дехар а доацаш депутато е депутатий группо доал деча органашка е къаьст-къаьстача кулгалхоищара цар балхах е къаьстача дешах, повесткага хьежжа а доацаш, Совета компетенце доазонашка (масала, Совета соцам е Закон кхоачашделга, харжархой наказаш кхоачашделга мишта лел) дувцилга хьадехар да.

Хаттар сессе ден повесткана юкъехьол, хIаьта, хаттара дола жоп Совето дувцац. ХIаьта, запрос сессе повесткана юкъеяь. Цунна деннача жопах лаьрххIа сессе соцам тIа а эц.

Депутатски запросаш дукхагIа тела еза аьнна белгалдеш, ала доагIа депутатски запрос — депутата алхха а шин тIулакх дац, аьнна. Дувцар да депутаташа запрос яра йолча бокъонах пайда эцаза баргбоацача хана мара из лла ца езилгах.

Депутатски запрос — из депутато кхоачамбоацараш дIадахара, из е вож дош къовстаде гIо дара кхы мел дола хIама даьчул (гIулакх мишта латт ше хьежачул, тIехьадисара бахьанаш техкачул, предприятейи организацейи кулгалхоища къамаьл даьчул) тIехьагIа деш дар. СССР Конституце тIа дIаяздаь да, депутатски балха хьакъехьо ерригача пачхьалкхени общественнии органашка, предприятешка, учрежденешка, организацешка дош оттаде депутата бокъо я аьнна.

Депутатски запросах пайда эца беза моттигерча вахаре общественни боккха лоархIам бола дешаш гIеттадаре. Из дича запроса сий дикка лакхлургда, хIаьта хьахур лоархIамегIа а хургда.

Халкъо хержарий принципиальни майра никъ — дерригача гIулакхашка, царна тIахьожам лоаттабар а долаш. Советаша шоай тIахьожама хьакъехьара а организационни а функцеш дикагIа кхоачашъергхилара дола тешал да.

ХIаьта, цо шин аргIанна гIо ду Iаьдала органаша шоай балха тIа керттера дерхIар — пачхьалкхен, экономически социально-культурни гIулакхий дакъе массанахьа а толамаш дахар Iалашдара.

Н. ПРАВЕНЬКИЙ,
НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь.

РОСТОВСКИ ОБЛАСТЬ. Л. И. Брежнева цIерагIча «Атоммаш» яхача завода производственни мощностащ боккхагIа хулаш йоагIа. Ханал хьалхагIа карадерзадьд атомни реакторий корпусаш, парогенератораш, хьалъеш латтача АЭС-ашта лаьрхIа йола биозащита системаш хьаелга. Атомни станцешта лаьрхIа оборудовани укх шера дукхагIа арахецаргья.

Цимлянски форда йисте завода юххе дегIайоагIаш латт город Волгодонск. Цига баха нах хIанз 150 эзар сагал тIехбаьннаб.

СУРТА ТIА: «Атоммаш» яхача завода коанаIарашка.

Е. НЕДЕРЕ сурт.
ТАСС фотохроника.

Кердача тайпара

«ВIаштIехьдаккмза даргдац дикача, овсареча къахьегама, инициативана, хIамах саккхетара стимулировани аргIолаш дола хьалаш — экономически организационни», — аьлар КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленуме къамелаш деш КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова. ДукхагIа пайда лургболча тайпара нахъта къахьегам вIаштIехьбаккха, балхацара безам совбаккха йиш хулийтергйола торонаш пох колхозе кулгалхоше хедданза.

Соакха цхьан механизированни отряде наха бригадни подрядегIа болх бергболаш гIулакх вIаштIехьдаккха лаьрхIар оаза. Цу хьисапе болх беш дизаеча шера хьадечох аванс мара телац наха, хIаьта шу чакхдоалаш карагIдаьннача чунга хьежжа перерасчет а йийа алапи ду. Юрта боахама культураш дикагIа мел хьувкъаю, цунга дIадодар кIезигагIа ма хул алапи доккхагIа лу. Бакъда, атта дац цу хьисапе бригада вIашагIтоха. Укхаза лоархIаме да коллективо наха ше хоржар.

Бакъдар аьлча, бригадни подрядегIа болх бере даькъе цхьайола опыт я колхозе. Дукхечарна хIанз а дагадоагIа цIн хеза механизатор Л. И. Лебеденко. Цо шин дезаца цхьане 20 гектара тIа хьажкIаш, 50 гектара тIа гурахьа дIадуъ ялат леладеш цхьатарра массехк шера чуийлора хIара гектара тIара, масала, хьажкIаш 70 центнери гуракъе дIадуъ ялат 50 центнери.

ХьалхагIа звено яр из. ТIаьхагIа, цхьа барт бола кхо механизатор юкъе а воагIаш, механизированни отряд хилар цох. Кхо бIаь гектара тIа кхаеш хIаранена тIара планел совгIа шоаззе а кхы а дукхагIа фуальъкха хьалийш чуэцар цо.

Цу хьисапе болх бар мел пайдене да гучадаьлча сихделар тхо бригадни подрядегIа къахьегаргдолаш кхы а механизированни отрядаш вIашагIнохка. Цхьабакъда, сиздалер бахьан долаш дукха кхоачамбоацараш а нийсдалийтар. Хьадечох бехктохкам цхьатарра дийна хета ца баш болу нах нийсбелар отрядашка. Из бахьан долаш, возрасчетии хьисапе болх бергбола коллективаш вIашагIйоккха аьнна колхоза правлене лаьрхIар денар тIехьаро. Кхьча тайпара хила йиш е ацар. Аьча цхьетарра нийдора механизатораша, цхьабахьде, болх тайптайпара бора. Цудухьа тамаш яц тха боахаме тIеххьарча заманчуэца хьуланъам лохбелар а юрта боахама культураш кхерга дIадодар лакхделар а. Соакха, масала, хIара гектаре тIара 34 центнер фуальъкха хьажкIаш чуъ дакхар тIаийцадер оаза, хIаьта чуийцараш 28 центнер мара хиланзар. Кхоачашъянзар хоартолаш, цхьацца тайпе хьийола юрта боахама культураш кхаьра плепаш а.

Лоаца аьлча, бригадни подряда хьисапе болх вIаштIехьбоаккхилга оалангара деза хуьеце дезнага гучадьелар къаьгга.

ТIеххьарча шерашка къаьстта во лепар гIулакхаш № 1 йолча механизированни отряде. Геттара во яр цига къахьегама дисциплина. Ийс итт сахьат дельча мара балха хьабагIацар механизатораш, кахьелла, боад къовлебалалехьа, цIа а ухар. 8 тракторех хIара дийнахьа шиъ а кхоъ мара болх беш хилацац. ДIадахача шера геттара тIехьальар цу коллективо гуракьа елат дIадере ханаш. Иштта из моттиг нийсъелча, отряде доелар кхы дIахо ла низ а боацаш механизатораша, коммунисташа Кузьменко Владимира, Оздоева Маьмада, Филейко Ивана, Литвиненко Ивана, партноме а бахкка, дахар дир бригадни подрядегIа болх бере гIулакх отряде эргадьякха тоаде, хIарене дечох ахча телилга оттадара новкъостал да, аьнна.

Партномеи, колхоза правленен цхьана аьча заседане къовбалдир цар дехар. Отряда балха новкъарле ю бахьанаш гуча а даьха, механизатораша яхача тайпара болх тоабе новкъостал дара лаьрхIа комисси вIашагIъеллар. Цунна юкъахбахар колхоза экономист Синичкова Зоя Александровна, йоккха опыт йола агроном Савельев Георгий Иванович, механизатор Бардин Михаил Иванович, къахьбаршц. Ший доккхар толама кхоачашдир комиссе. Бригадни подрядегIа болх беча нека цар дечох ахча телилга кердача тайпара дир. Бригада балхо юкъа дакъе лоацеш хIара колхозочо бетта даьчунга хьежжа мара тергдоц вIанзчул тIехьагIа алапеш. ХIарене дийнахьа даьчун учет лелаш, цхьанига озабезам бергбоацаш е керцлуьргвоацеш а вола коммунист Чеботарев Иван Тимофеевич оттаваь, хIаьта бригадена кулгеде — йоккха опыт йола, хьалхашка латта декхараш кхоачашдера нах оарцагIбаха хоаш вола Кусманев Павел Александрович.

Къахьегама тIера, хьадечох дог лазаш, кердача хьисапе болх ба безам болаш бола нах мара хьоацнзар бригада. ХIанз геттара дика къахьегаш я из коллектива.

БIаьстан балхаш дIадоладе кийча я еррига техника. Минеральни удобренеш тайсай гуратьа дIадийнена ялата. ХIанз кхоашна органически удобренеш дIакхухьеш, маьнаш доакхаш лаьтта нийсдеш, бIаьстe юъ культураш дIаера кийчо еш ба цу бригада механизатораш.

А. ПОПОВА,
Сунженски районе «Путь к коммунизму» колхоза керттера агроном.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо ший аргIанарча заседане ладийгIар «Бахача наьха общественни самодеятельноста организацешта кулгалдара районии исполнительни комитето беча балхах» лаьца Заводской райисполкома председатела нов. Л. С. Двегубскаяс яьча информацега. Белгалдаьккхар, Заводской райисполкомо, КПСС XXVI съезда решенещца, «НГIАССР халкъа депутатий городской, городерча районни Совета хьакъехьарча» Нохч-ГIалгIай АССР Законаца хьалхле а лелаеш, бахача наьха общественни самодеятельни организацешта кулгалдара чIоаггIа болх беш хилар, района хьалхашка латта декхараш кхоачашдеча хана царех ноггIортолга еш хилар.

Района территоре тIа хьаьий 500 совгIа общественни самодеятельни организацеш — уличнии, домовой, родительски комитеташ, шоай лоIамера халкъа дружинаш, новкъостий судаш, общественни советаш, 15 эзар гаргга активист чулоаца кхыйола комиссеш.

Халкъа депутатий районни Совето бахача наьха самодеятельни организацей балха чулацам тоабара, экономически социально-культурни дегIаахара, общественни порядок чIоагIъяра дешаш къестадеча цар лоархIам айбара тIадерзадаь гIулакхаш чакхдоах. Общественни самодеятельноста органашта новкъостал ду райисполкомо цар балха тIара керттера декхараш белгалдара, Совета мероприятешна юкъ цар планаш, семинараш, консультацеш, совещанеш ю, балха опыт дIа-хьа эцилга вIаштIехьдоаккх, организационно-техническ новкъостал ду.

Укх тIеххьарча шин шера районни Совета исполкомо ший аргIанарча заседанешка дийцад бахача наьха общественни самодеятельни организацей гIулакхаща дувзадеша дешаш. Бахача наьха общественни самодеятельноста органий исполкома массазарча комиссещарен депутатски группащарен, отделащара а управленещара а бувзамаш чIоагIлу. Общественноста органаша дакъа ловц исполкома сессешка, заседанешка дувцаргдола дешаш кийчдеча.

Улицаш тоаяран гаьнаш йогIаран, чуIеча цIеной фонд лораяра, общественни порядок чIоагIъяра райисполкома доккха новкъостал ду уличнии, домовой комитеташа, квартальни уполномоченнеща. Шера отталь ча перспективни планегIа болх бу дукхагIйолча уличнии домовойн комитеташа. Активаца цхьана бахача нахага паспортни режим чIоагIа лелайтара болх бу уличнии домовойн комитетий членаша.

Райсовета исполкоме вIашагIъелла я уличнии домовойн комитетащца болх беш йола районни общественни совет. Цо Iома а ю, анализ а ю уличнии домовойн комитетий балха практика, йоагIаш йола рекомендацеш кийчъю цар гIулакхаш тоадара хьакъехьа. чIоагIъяйта уж дIачутел районни Совета исполнительни комитетага. Лакхлу социалистически законность чIоагIъярен гражданаша общественни порядок лелаярен даькъера районе бахача наьха общественни самодеятельноста организацей лоархIам.

Районе общественни порядок лораярей, социалистически законность кхоачашъяран тIаерзаль мероприятеш чакхйоахача хьинаре дакъа ловц шоай лоIамеча халкъа дружинашеи новкъостий судашеи, порядок лораеча общественни пункташа, предприятешкарчеи организацешкарчеи профилактика советаша. 150 халкъа дружина, 194 новкъостий суд я районе. 1982 шера 500 совгIа дош дийцад новкъостий судаша.

Порядок лораю общественни пункташ яхкий районерча воккхача 7 предприяте, царна кулгалду райисполкомо чIоагIъяьча советаша. Общественни пунктий советаша каст-каста рейдаш ю общественни порядок лораяра, халкъа дружиний, новкъостий судий балхага хьеж. Профилактически учете нийцав цар бокъонаш телхара тIера вола 650 саг.

Балха дика опыт Iоалий А. Шерипова цIерагIча, В. И. Ленина цIерагIча мехкдьтта чакхдоахача заводашка, «Чечингражданпроект» яхача институте болх беча №№ 1, 2, 4 йолча порядок лораеча опорни пункташа.

Района предприятешна, учрежденешна, организацешна болх беш я къахьегама коллективай бокъонаш ца телхайтара профилактика еш йола 70 совет. Дика болх бу Н. Анисимова, Ленина цIерагIча ГНПЗ, радиотехнически завода профилактика советаша.

ХьинарегIа болх бе лаьнай родительски комитеташи дезала а школана а гIо ду комиссеши.

Цунца цхьана дIахайтар, хьинаре болх беш, шоашта тIадехка декхараш кхоачашдеш йола бахача наьха общественни самодеятельноста организацеш еррнгаш а ца хилар.

Ший соцамца Лакхехьарча Совета Президиумо могабир бахача наьха общественни самодеятельноста организацешта кулгалдара Заводской райисполкомо бу болх, халкъа депутатий районии, городской, поселкай, станицай, юртий Советашта тIадиллар шоай балха тIа бахача наьха новкъосталах дукхагIа ноггIортолга яр, самодеятельни организацей хьинар айдар.

Къулба-Уральски машинновкъа вIашагIхетта ши локомотив цхьан бригадо лелаергйола керда система балха юкъейсалаеш латт.

Уральски лоамех тIехболача наькъа халача участке гIолла машинавъахоша шинлокомотивани гIо электронни устройствваш а оттаяь состава дозал дикка дукхагIа хулийт, хIаьта из бахьан долаш наьнъашка гIолла дукхагIа мохьхаш дIа-юха кхухьилга вIаштIехь а даьккхад.

Шу чакхдоаллаш Златоуста депо еррига локомотивий парк электронни дублерашца кийчъяь хилийта лерхI.

СУРТА ТIА: состав Челябинск — Златоуст яхача наькъа цхьан участке.

КЛИНИНИЦЕРА сурт.
ТАСС фотохроника.

Планаши карагIдувлараши

СТАНДАРТАШИ ЭКОНОМИКЕИ

80-ча шерашка вай экономика дегIвухаргйолча хьалхе тIагIоrттадаь дIадех Iилма-технически прогресс сихъелла, цуп деррнгача доакъол эффективность лакхъелла. Стандартизаце мишта новкъостал ду цунна? АПН корреспондента БОРИСОВ Олега дьйча цу хаттара а кхыча хаттарашта а жоп дел стандартаншта йолча СССР Пачхьалкхен комитета председатела технически Iилманий доктора БОЙЦОВ Василий Васильевичa.

— СССР хIанзарча пачхьалкхен стандарто, — йоах В. В. Бойцова, — чулоац Iилмана, техникана, толашагIча технологена нерда карагIдаьнинараш. Цу нормативни документаша (хIаьта хIанз мехка лелаш 23 эзар совгIа да уж) оттаду продукце деррнгача лоархIамегIарча тайпай дикалгара, тешшамгара, экономичностагара, кхерамзаленгара дIадехараш. ВIашагIъювзаеннача стандартий къаьст-къаьстача системаша чулоац Iалам лорадара нормаши правилаши, къахьегама кхерамзлен дешаш нийсду. Халкъа боахама деча доала деррнгача боарамашка къахьегама гIулакхаш вIаштIехьдоаха документаш а лоархIаш тIехьтIехьа шерагIа юкъенкувл уж. СССР-е стандарташ кхоачащъе дехкар долаш хиларах хьинаре воздействи ю цар экономика деррнгача доакъошта.

— Цу воздействе мехаллениш миштай?

— Опыто хьахьекхад, доккхий социально-экономически декхараш кхоачашдара низ бола средство комплексни стандартизаце программаш (ПКС) хилар. Тахан, кооперацe даькъе тIехь-тIехьа чоалханегIа хулаш дола бувзамаш вайна хьалхашка увттача хана, геттара керда хIамаш дIадех производство вIаштIехьъяккхара. предприятей, министерствай, ведомствай гIулакхаш бувзам болаш леладаре. Из проблема толаме къоастаяра тоъал доккхача даькъе гIо ду ПКС-ашa — кийчача изделетара меттел, бийдалтара а, материалашкара а, комплектующи изделешкара а, технологе элементашкара а, бустама средствашкара а вIашин дага а яьнна дIадехараш тIадолча вIаши йийзача стандартшен кхыча нормативни документашен. Цу тайпара, влияни ю технически боарамаш дикалаш хIара даькъа чухьа санна, иштта доакъошта юкъерча боараме а.

Комплексни стандартизаце программаш чакхъяхар бахьан долаш, белгала аьлча, цхьан ахаззен алсамъяьккхай тракторий ресурс, шоаза — гидрогенераторашa болх беш йоаккха ха, 50 процент йаьхъеннай металл тедача станокий ха. ТешамегIен дикагIен хиннай бытовой холодильникаш, дикка лакхбаьб любительски кинофотопленка технически боарами дикали, зипай, кIадай, гатай, кхыдарий ассортимент кердайоаккхилга Iалашдаьд. ХIанз мехка халкъа боахаме чакхйоахаш я цу тайпара 142 программа. 1985 шу чакхдоалаш кийчъе лаьрхIад кхы а 130 ПКС. Царна юкъе я бытовой радиоаппаратурана, сахьаташта, кога гIирса, берий баракъашта, пазата, бекха, телата, кхыча хIамашта оттаяь программаш.

— Хоаш ма дарра, халкъ боахама аланашка хIанз меттахьчира моттиг лоац. Кхачин программа чакхъякхарца дувзаденнача гIулакхаша. Цу гIулакха юкъе малагIа дакъа лоац стандартизаце?

— Оаха къаьстта йоакхо еш дола гIулакх — чуэцача, дIаоэача. дIаоттаь лоаттаеча, чакхйоахача хана йовш йола юртбоахама продукци кIезигъелга. Цу гIулакха кердайоах лаьрххIа йолча транспорта, тарана, контейнерашта, упаковочни материалашта оттаяь нормативно-технически документаци.

ХIанзле стандарташта йолча СССР Пачхьалкхен комитето 27 комплексни стандартизаце программа чIоагIъяьй: юртбоахама продукцена, кхачан товарашта, минеральни удобренешта, юртбоахама техникана, дIайийна хIамашн хьайбашн лорадеча, химически средствашта. Мехка агропромышленни комплексана а иштта кийчъеш я метрологически программаш — бустамаш доаха устройстваши приборашн нийсагIен тешаметIен хулга дукхагIа дIадех, тIаккха цо йиш хулийтаргья кхайн фермайн продукце дикала тIахьожам лоаттабе, ресурсай учет геттара нийса леле.

Анализо хьахьокх, цу деррнгача гIулакхаша цхьана лаьрхIача миллиард сомгIа сома экономически эффект лургхилар.

— Материальни ресурсай деррига тайпаш кхы а чIоагIагIа кхоадаза дарг ца хилар — ден повестка тIа сиrгота хатташ дола цхьаькха дош.

— ХIаман хьурмат ца хиларца лоаттабеча къовсаме наьха санна доккха хIама карагIдоалалургдолаш я стандарташ. Лаьрхха соцам тIаийцаб тха комитето, хIаьта цунга хьежжа пачхьалкхен стандарташта юкъедоалае декхарийла ба хIаухийтача материалийн энергеи нормаш. Цо яххача тайпара йоацача изделей дикала лакхерча категорех лархIара йола бокъо йов. Из бахьан долаш изготовитела экономически зиам хул, хIана аьлча тIехдикача продукцена уввтабеш болча махьа кхы а IотIакхетаргдар дов цун тIаккха.

Цхьаькха масал. Производственно-технически гIулакхашта натуральни кIадех, кхачан продуктех, дукхача кхыча тайпарча махьерча материалех пайда эцалга мегийташ хиниа еррига стандарташ хуваш да тхо хIанз. Масала, боамбена меттел синтетика йохийташ йола керда нормативаш юкъейоалаяр бахьан долаш 1985 шу чакхдоалаш 300 миллион квадратни метр кIадаш кходелгда.

— Iа белгал ма даккхара, вай мехка стандарташ кхоачамгъе дехкар даь тIайожаш я, хIаьта а неканйоазен тIа хоамаш арадувл цхьацайолча предприятешa е организацеша стандартина шоай хаппахьа юкъе ца кхахьерах е кхоачаш ца ярах.

— Бакъда вIа, уж тайпа моттигаш хIанз а йолаш я. Цунна тешал ду СССР Госстандарта территориальни органашен дикалга хьожача ведомственни инспекцешен дакъча контрольни тохкамаша.

Цу тайпара харцахьара хIамаш хьагучадахаран дIадахаран тха комитето пайда эц шийна правительства еннача шеррача полномочих. Юкъарча доацаш из болх лелабеш я мехка тайптайпарча районашкара 250 гаргга пачхьалкхен надзоре лаборатори. Стандарташа дIадехараш кхоачашдой хьожаш тохкам бу промышленния объединенешта предприятешта баь ца Iеш, Iилма-тохкамен проектно-конструкторскии организацешта, базашта а складашта а, гIишлошта, транспортнии ремонтнии предприятешта. Гучадаьннача харцахьарча хIамай доккхалга хьежжа тайп-тайпара ду балхаш — стандартий дисциплина тергал ца еш дукхаза а Iийна бола кулгалхойн гIулакхаш тIара нахи административнии экономически бехктокхаме оз, цхьайолча хана уголовни бехктокхаме озийта прокуратуре дIачуду царна материалаш.

ХIанз продукци техкаргйола пачхьалкхен система я мехка хьаеш. Тохкамех хьахиннарашка хьежжа решенеш тIанйергьа керда дагаеха изделеш хьае йолаяр гIойле йолаш да-дац, продукцена дикала категори аларах, экспорте яхийтара йолча торонах лаьца.

Цу тайпара, чIоагIлуш я пачхьалкхен стандарташ кхоачашъяра дисциплина.

(АПН).

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совете

1982 шера Нохч-ГIалгIай АССР экономически социальни дегIаяра плаи кхоачашъяра итогех, 1982 шера халкъа эша товараш хьадара плаи кхоачашъяра итогехи 1983 шера уж дуккхагIа хьадарах, детта доахан леладеча комплексий проектни мощносташ караерзаелга IалашдарахI царех пайда эцара эффективность лакхъярахи дола а кхы тайпа а дешаш дийцар Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета заседане.

Дешаш дувцача дакъа лаьцар НГIАССР министраша, пачхьалкхен комитетий председателаша, управленей, объединеней, ведомствай кулгалхоша, республика правительства кхыча членаша.

ПЛАНАШ КХОАЧАШЪЕЛГА IАЛАШДЕ

Хьалхарен шоллагIен дешаца дувцача хана белгалдоахар, цу юкъагIа парте XXVI съездей цул тIехьагIарча КПСС ЦК Пленумийи решенеш кхоачашъяра а СССР хьаь 60 шу. Нохч-ГIалгIайчен автономе 60 шу, из шиъ лоIамагIа Россена юкъеяха 200 шу дизара баха ма боагIара накъабахар духьа йоаржаьча социалистически яхьа а ларда тIа республика экономически социальни дегIайоалаеш белгалара толамаш даьха хилар. Промышленни продукци мальхала яккхара боарама шера план республика бIарчча хьаийцача 101 процент, хIаьта НГIАССР Министрий Советага доал долча промышленносте — 102 процент кхоачашъяьй, планал совгIа 23,2 миллион сома мальха продукци мальхала яьккхай. Республика промышленносте къахьегама овсарле дехкъяра план 100,3 процент кхоачашъяьй, хIаьта Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советага доал долча промышленносте — 103 процент.

1982 шера республика колхозашей совхозашей пачхьалкхенга дехкад 102,3 эзар тонн ялат е планаца нийсдича 103 процент. Пачхьалкхенга ковртолаш, шура, фуаш дохкара план кхоачашъяьй.

Цунца цхьана министерствашеи ведомствашеи биза пайда ийцабац долаш долча кхоачамех, цIенхаштIа кхоачамбоацараш нийсдалийтад плановн заданеш кхоачашъеча.

Министрий Совето министраш, ведомствай кулгалхой, халкъа депутатий районни городскойи Советий исполкомаш декхарийла яьй продукци хьалра боарама, натуральни кепара ив арахецара 1983 шера оттаь заданеш а хIаьта ниттта коллективаша тIаийца социалистически декхараш а кхоачашдара тIадерзадаь гIулакхаш чакхдоахилга.

Халкъа эша товараш хьадара план кхоачашъяра итогех лаьца баьча соцам тIа белгалдоаких, дIадахача шера плановн задани 101,2 процент кхоачашъяь хилар, хIаьта цар объем, 1981 шераца нийсйича 1,6 процент лакх а сйна, 334 миллион сомага кхаьча хилар.

Цхьабакъда, кхоачашъяьш культурно-бытовойи боахамеи гIуланхашта лаьрхIа товараш хьалра план, Республике кIезига пайда эц производства отходехи моттигерча бийдалахи, мела бу арахецача продукце дикал товара болх, 1982 шера товарий дикалаи торговлеця йолча РСФСР Госинспекце управлене брак даьд тоъал дукха йий, сомий-баьладаарий консерваш, кIуъса хьисапера хIамаш, аьшка, ментеш, кхьйола продукци. Товарии ассортимент керла яккхараи шеръяраи кIезига пайда эц предприятеша халкъо леладеча образецийи Къулбаседа-Кавказски павильона образецех.

НГIАССР Министрий Совето министерствашеи ведомствашеи, промышленни предприятеш, халкъа депутатий районни городскойи Советий исполкомаш декхарийла яьй:

долаш дола кхоачамбоацараш дIадаха а КПСС XXVI съездей цул тIехьагIарча КПСС ЦК Пленумийи решенешца хьалхле а лелаеш, халкъа эша товараш хьадара планаш социалистически декхараш тешшаме кхоачашдара дизза гIулакхаш чакхдаха а;

бахача наха товараш хьадарен лоаттадареи заданеш кхоачашъяра хьалхара производственни объединенейи предприятейи кулгалхой бехктонхам лакхбе, уж заданеш кхоачашъяра лелама бизза тIахьожам оттабе;

кхы тIа а оттаьча заданс тIа чIоагIдаь товараш лоаттадари нах беча организацешца договораш де, бIарччача объема санна, ниттта оттаьча ассортимента а уж кхоачашделга Iалаш а деш;

халкъа эшача товарий дикагIйолча образецийи Ерригсоюзни массаарча павильона Къулбаседа-Кавказски павильонои республиканск оптови торгови базашеи могаяьча образецех долча товарий керда тайпаш производствана юкъедахьа;

халкъо леладеча товарий дикал товара тIадерзадаь гIулакхаш чакхдаха, товарий дикагIдола тайпаш пачхьалкхен дикала Знак оттаяйта 1983 шера дIачулулга вIашIехьдаккха;

бахача наха дукхагIа хоатташ дола халкъа эша товараш планагIеи кхы тIа а еннача заданегIеи оттаьча объемел совгIа дукхагIа хьадергдола тоторовш хаддаиза леха, цу гIулакха предприятей чурча кхоачамах, кхоллача материалехи моттигерча бийдалахи, промышленни юртбоахамеи производства отходех пайда а эцаш.

Хьайбаш леладеча комплексашка биззача низаца болх байтара

НГIАССР Министрий Совето соцам баьб детташ дола доахан леладеча комплексий проектни мощносташ караерзаелгеи царех пайда эцара эффективность лакхъелгеи Iалашдара тIаерлаеча мероприятей хьакъехьа.

Цу тIа белгалдоаких, хьайбай боахам промышленниларда тIа баккхара республике белгалара болх беш, хьайбаш леладу дукха йоккхий комплексаш хьатIъяьа болх беш хилар. Цунца цхьадолча боахамашка — «Автуринский», «Атагинский», «Гойтинский», «Лермонтовский», № 1 йолча шурий, «Грозненский шурий» совхозашка шурий комплексий проектни мощносташ караерзаяьяш. Мощносташ караерзаяра темпаш мела лелара керттера бахьан да проекташ уттаеча хана технологически решенеш во хилар, гIишлой балкаш во дар, дукхача комплексашка довкъара база Iалашъяра хьалда решенеш ца хилар, производственно-технически гIулакхаш лара боарам лоха хилар. Уж деррига хIамаш Iьтткъаа комплексий балха эффективноста.

НГIАССР Госкомсельхозтехнико, юрта боахама министерства, «Чеченингушводхоз» объединене, мелиорацеи хий боахамеи министерства, горисполкомаша, райисполкомаша дахза дергдоадар дад производства прогрессивни технологи шерра юкъехьара, доакъар кхедергдола хий дехна лаьтташ дукхагIа хилийтара, кадраш кийчъяра бе боагIаш бола болх бац.

НГIАССР Госкомсельхозтехнико Iалашдаьаш хьайбаш леладу еррига комплексаш карарча предприятей низаца диза технически гIулакх дергдолаш дIаэцилга, хIаьта из бахьан долаш механизмаши оборудовании сецаш моттигаш хул.

Хьайбаш леладеча комплексий производственни мощносташ шоай ханнахьа караерзаелга, доакъарашка, машинашка, оборудованеца, кадрашца, продуктивность лакха йолча доаханца уж Iалашъелга юрта боахама районни управленешкара, сельхозтехника районни предприятешкара, боахамий кулгалхошкара леха доагIача тайпара хьадехац горисполкомаша, райисполкомаша.

Детта доахан леладу комплексий производственни мощносташ сихагIа караерзадари РСФСР Министрий Совета соцам кхоачашбари духьа Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совето юрта боахама министерство, «Чеченингушплодоовощхоз» яха объединенеш, мелиорацеи хий боахамеи министерство, горисполкомаш, райисполкомаш декхарийла яьй белгалдаьха кхоачамбоацараш дIадаха а хьайбаш леладеча комплексий еррига мощносташ йизза караерзалра тIадерзадаь гIулакхаш чакхдаха а.

Районни агропромышленни объединеней, хий декхача системай районни управленей начальникашта, сельхозтехника районни объединенешта, боахамий кулгалхошта тIадиллад:

хьайбаш леладеча комплексий производственни мощностах пайда эцачара кхоачамбоацараш дIадоахилга, эксплуатаце дIаеннача объекташка кхоачашдаиза диса балхаш 1983 шера чакхдоахилга;

детта доахан леладеча комплексий производственни мощносташ оттаьча ханел тIехьа ца йоахаш оттадаьча боарамашка кхоачаелга;

хIара комплексана доакъарий чIоагIа база хьаелга, шера цхьаи условии бежача лоархIаш 35—40 центнерал кIезигагIа йоацаш доакъарий единица нийсъелга;

Эггара хьалхарча ергIанца комплексашта хилаиза ергйоаца капитальни вложенеш, балха овсарле лакха йола техника, технологически оборудовани, спецбарзкъаш, ремонтно-эксплуатационни гIулакхашта материалаш хьежаелга;

комплексашка зоотехнически ветеринарии балха боарам лакхбелга, продуктивность лакха йола доахан эггара хьалхарча ергIанца царчу вIашагIтохилга;

мелиорированни лаьтташ хIара комплексана тIачIоагIделга, цу лаьтташка тешшаме лакха хьувкъам кхебергбола гIулакх Iалашделга;

сельхозтехника районни объединеней низаца комплексий технически гIулакх дергдолаш колхозашца, совхозашца договораш а даь, хьайбаш леладу еррига комплексаш 1983 шера дIанийца йоахилга;

хьайбаш леладеча комплексашта мел эш керда кадраш нийсъелгеи болх беш ярий говзал лакхъелгеи, комплексий болхлошта эшаш дола производственни жилищно-бытовойи хьалаш вIашIехьдоахилга.

Хинна сийле юхаоттае

Курчалойра Ленина цIера тIа колхоз толамаш доахаш хиила загадоагIа цу юртарча нака. Ерригача республике гIорбаьнна бар цу хана колхоза свеклаш лелаераши хьажкIаш лелаераши. Свеклеш лелерашта керте лаьттача коммуниста Магомадова Табарака йоах:

— Цхьадолча шерашка сай гектара тIара 1000 центнер а йоаккхар аз свекла. Нитта дика толамаш доахар са бергарача нещаша а.

Свеклаш леларо йоккхача говзанчо цнй хьанар ца кходеш къахьийга хилара тешал деш да цуннна денна доккхий правительственни совгIаташ — Октябрьски Революцен Къахьегама ЦIеча Байраккхеи орденаш, Ленинсьн юбилейни медаль, ВДНХ ЗIамига медаль, лаьтта леладерий Ерригсоюзни социалистически яхье когъяьаларах тиййна дукхха Знакаш.

Нитта толамаш доахаш хьаьенав хьажкIаш леларацIи хеза говзанча коммунист Магомадов Саьлам а. Из керте лаьттача звенос дукхача лаьттан хIара гектара тIара 50—60 центнер хьажкIаш яьхай. Цун накха тIа а доахи къахьегама сийлен тешалаш — Къахьегама ЦIеча Байраккхеи «Знак Почета» яхен орденаш, Ленински юбилейни медаль.

Цхьабакъда, колхозах «Курчалоевский» аьнна специализированни совхоза лечул тIехьагIа дIадахача 4 шера йоаьй курчалоевцаша шоай хиина сийле.

— Цул керттера бахьан — къахьегамен производственни дисциплина геттара вочаялар, — цхьаннс багара доагIаш санна йоах совхоза парткома членаша Магомадовгар Табаранеи Саьламеи. — Эггара хьалха цуна бехке ба хьалха хинна боахама кулгалхойи партьоли.

КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума историческа решенешеи цига вай парте ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова даьча хIоргга маIан долча къамаьлои меттахьа хьоайир «Курчалоевский» совхоза коллектив. Бакъдар аьтча, боахама новкъостал дир доагIаш дола гIулакхаш чакхдаьхача «Чеченингушенно» яхача объединеней КПСС Шалински райкомои.

Боахама керте эггар опыт йола агроном Алавдинов Iаьла. Парткома секретарь а хиййцар.

— Балхаш тIара хувца бийзар тха юкъерча звеной цхьаболa командираш, мукъавалийтар отделене управляющи а, — йоах совхоза директора А. Алавдинова. — Керттердар — массава а цхьана оарцагIа а аьнна доладелар тхо боахама ерригача подразделенешка порядок оттае, къахьегамеи производственни дисциплина чIоагIъе. Цудухьа гIулакхаш а дика тоадала доладелар.

Совхоза хьалха хинна директор нахаца гIожа хилар бахьан долаш балхара дIабахар опыт йола дукха механизатораш, тIаккха дIалалла сaг воцаш, балха юкъера а яьна латтийсар 30 совгIа трактор. Цул совгIа геттара гоайн чакхйоахар е вIалла а яхацар агромероприятеш. ТIаккха мишта хургба лакха хьувкъам? Из бахьан долаш кхоачашъяцар пачхьалкхенга ялат, шекара свеклаш йохкара планаш. ВIалла а тоъаш хилацар доакъар. Цудухьа лоха яр доахана продуктивность, кхоачаш ца еш юкъагIъюсар пачхьалкхенга дулха, шура, кхыйола продукци йохкара планаш. Цунга къежка болхлой алалеш а геттара лоха дар.

Укх тIеххьарча хана дукха хIамаш тоадаьд, цо-шоай метте дIаоттидаьд. Цудухьа шоай гусенични тракторашт Iа юкка «Iохайнав» эггара йоккхагIа опыт йолаш вола 30 совгIа тракторист, болх кIеж яха болабеннаб кхаш кеп хьайбаш леладеча фермашкев.

— Юхадийлъенай тха свеклаш лелерий бригада а, — гIадьаха йоах мугIарерча болхлочунгара йолаенна йоккхача бригада кулгалхочунга кхаччалда нииь баьча Музаева Аьсета. — Тхона тIачIоагIъяй 160 гектар, хIаьта тешшаме ала я йиш я сога, юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара оахош 350 центнерал кIезигагIа доацаш мерза овлаш гулдергда, план 212 центнер йолаш.

— ДоккхагIдола декхар тIанйпад тха звенос, — йоах Т. Магомадовас. — Юкъера лаьрхIача 40 гектар долча лаьттан хIара гектара тIара 450 центнер шекара свеклаш яха хьожаргда тхо. Ийал хьувкъам хьалхагIа кхе баьб оаха. Цхьабакъда, аз айса сай гектара тIара 500 центнер совгIа йоаккхаргья.

Къамаьл деш тхоца хинача С. Магомадова аьлар:

— Со ялатийна лаьрхIа индустриальни способагIа 300 гектар хьажкIаш кхее езача, кхаь сагах лаьттача механизированни звенона керте оттаваьв. Тхо дика тоаь даьннад еррига тракторашн лаьтта кийчду техник. ХIанзле а дукха хIама даьд оаха хьувкъам лакхбара. Цудухьа лаьрхIад фуаллыхача хьажкIий хIара гектара тIара 50 центнерал кIезигагIа йоацаш яккха, вешта аьлча планал шозза дукхагIа.

Балха хаддаиза бIарс тIа лаьтташ а, доагIар дилла дIадехаш а, йоакхо еш а хиларех шоай яхаз бIубелар наьха. ДикагIйолча ханашка зиба аьлч Iо а дилла, хьаьн дар дар лаьтта. подкормика йир гурахьа йийнача культурашта, техника тоайар, моттигера удобренеш кхашка дIа а йихьа дIатайсар.

Цу лоархIамеча гIулакха къаьстта чIоагIа уйла тIайохийт совхозе.

— Тха лаьтташ хий дехаш дац, цудухьа парие дяна Iунал дарпа, шортта подкормка ярца мара вIаштIехьдергдац тха тIаийца декхараш кхоачашде, — йоах плодороде отряда кулгалде эттача совхоза керттерча агронома Умхаев ЖIаьза.

Свеклаш дIаюергйолча 200 гектарах хIара гектара тIа хIаьале а вIашагIъяь удобренеш тайсаш оаха: 40 тонн шердаьнна кхо, 10 центнер минеральни удобренеш, 50—60 центнер котамий пхьаж. Нитта хьаьндаьд хьажкIаш дIаюергйола лаьтташ а.

— Къаьстта боккха лоархIам бу оаха пудретаца лаьтта хьаьндара, — опыт йоац Ж. Умхаева. — Бройлерий фабрика тха боахама башха гаьна ца хиларах тхоашта эшш котама пхьаж кийшб оахь пигара. Цудухьа хIанз тхога йиш хургья хIара гектара тIа 60 центнерга кхаччалца пудрет тасса. ХIаьта минеральни моттигерчеи удобренешца вIашагIъяьльча цо хьувкъам наьха санна лакхбергба.

— Цу цхьан хана минеральни удобренешна подкормка лаьй гурахьа дийзача ялаташтеи кожсаштен, хIаьта шоттта доахама доакъарийна лаьрхIа цкъа дIайийча дукхача шерашка тIаювлла баьнаш хIанале дIайийначеи хIанзчул тIехьа дIаюергйолчен участкашка а.

...Шоай хьалхагIа хинна сийле укх шерре а юхаоттае, Кхачам програма кхолчашъеча юкъе тар ма лу доккхагIа дикъа лаца дагахьа тахан тIабийроза къахьегаш ба курчалоевцаш боахама ерригача подразделенешка. Цу гIулакха оарцагIдоахар хIанзалиа пайда эцанза дола керд-керда кхоачамаш.

Е. ПРЕМЫСЛЕР.

ДОЗАНАЛ ДЕХЬАРА

Мозамбик мукъаланкхара халкъа эйзаша (ФПЛМ) «Сопротивлене къаман болам» (НДС) оалачоа духьала массеих операци толаме чакхъяьнкхай.

Мозамбикски гераашцарча цхьаь подразделенеша Тете яхача провинце опорни базаш хьае гIертаи США ЦРУ-ней ЮАР-а расистски режимаи гIулакх деш йолча НДС герзашца кийчъеннача бандаша леладу гIулакхаш дохадаьд. Террористически антимозамбикски группировкаш гIертаи хиннай Замбеза яхача додача хик тIехвоала моттиги город Тете бода накъа шоаш тIахьожам лоаттабергболаш дIалувца. IалальмаIте сиха операци чакхъяьнкхарах, бахача наха эсвара хьинаре новкъостал а деш, НДС бандиташ байда хиннаб, бакъда уж го баь чу а берзабаь боабаьб.

СУРТА ТIА: ФПЛМ бIухой.

К. СТРЖИЖОВСКЕ сурт.

ТАСС фотохроника.

Машараи вахараи тIехьарча, ядерни тIема духьаларча

Дерригдунен конгресса накъадолхаш

ПРАГА — МАШАРА ГОРОД

ХIара города йолаш я ши гара хьежача цун панорама меттел, цун истори а, цун таханара да а шеррен диаза бIаргаго йиш хилара совгIа, цун кхоанен корах чухьажа а йиш йола къаьстта моттиг. Праге Староместски ратуша гIалий тIара хьенара йола Iлошадке я из Укхазара, 70 метр лакхача моттигера хьалхашна отт Пражски Град йолча оагIорахьара сов хоза сурт, дIахо гуш ба Къаман пантеон тIайола Витков яха лоам, тIагIолла тайхха гIаьш а доаш Влтава оала дода хий, дов санна кIай кердача гIишлой кварталаш. ХIаьта лохе, ратушена кIал, — Къаьнача города нирпиши йалла тхоаш, клизлий колокольнеш, гIалаш, гIалингаш. Терхам тIеозаш да Европа юкъмоттигерча миллион нах бахача города сибат.

— Дукха бIаьшеренаш чулоацача Прага истори чуххиннабац, хетаргахьа, европейски континента тIа Влтава тIарча городах ца хьоххалуш бола цхьаккха а гIом, — яхаш дувц приматорa — чехословацки столица къаман комитета председатела Франтишек Штафа. — КIоаргга лер йитай города а гороржаний а дагахьа тIехьарча тIемо а. Улицаш гIен майдаш тIен гургда доана гитлеровски оккупаце бирсача шерашна моастагIчуи карагIа байнараш дагабохий таш дола мемориальни уллеш.

ЧIоагIа йохаьяр Староместски ратуша а. 1945 шера 8 мае шо-шерIа дела йокха топ духхьала дIатIа а ерзаь йийтар цуна эсэсовцаша. Из дар, пражанаша чIоагIа лоархIаме гIулакхаш Староместски ратушага гIолла а леладеш Майски восстани ярагIа футтаройна даь хIама. XIX бIаьшере цун къаьнача гIалашта хьатIаяь хинна здани цу хана йохаьяча бесса юха хьал а ца си латташ я, из тоайне тIом хиннилга дицдалар кхераш санна.

Стобашенна хьаша дина тIаэцаш я оал Прагах цун бахархоша, — дIахо дувц приматора. — Советски Эскаро фашизмаш кIалхаръдаьккхачул тIехьагIа беррига машарa гIулакх дезаш бола нах дог раьзе долаш тIа а ийбаьб. хIаьта дуккхача дунен халкъашта юкъерча организацешта балха эша хьалаш хьа а даьд Влтава тIа уллача городо.

Лакхача Староместски ратуша тIара дина гуш я кIайсийрда-цIе бос бола Парижски улица. Укхаза я Дунен халкъашта юкъерча журналистий организаце (МОЖ) штаб - квартира. Цун кIайлея тIара декхараш — машар хьаллацари паргIата, бакъдар дувцаш, тайпа болх боацаш общественноста дика формированеа а еш халкъашта юкъера доттагIал чIоагIдари. Укхаза, Пражски улица тIа я Дунен халкъашта юкъерча студентий союза (МСС) штаб-квартира а. МСС къаьлй 1946 шера студентий Дерригдунен конгрессе, хIаьта цо бу болх тIаберзабаь ба дунен халкъашта юкъерча студентий болама цхьоагIо чIоагIъяра, дерригача дунен тIара машар ца бохийтара къоастам лоаттабара. Чехословакин столице а нитта Лаьттан тIара миллионаш бола къахьегамхой чубоагIача профсоюзий Дерригдунен федераце штаб-квартира а.

— Машар бахьан лоаттабеча къовсама истории юкъе я из юкъара демократически болам дегIаахара къаьстта лоархIаме хинна событеш, — дIахо дувц къамаьл Франтишек Штафа. — Царех цаI я 1949 шера Парижеи Прагеи цхьан хана хинна машара тIехьара барий Дерригдунен конгресс. 72 мехкара къамий а дунен халкъашта юкъерча а организацей викалаш хинна ши эзар саг совгIа бола машар бахьан къовсам лоаттабераш бахар Париже. ДагадохийтаргдаI аз, «шийлача тIома» тIатайжа уйлаш йолаш хиннача французски Iаьдалаша дуккхача делегаташта мехка чубахна бокъо енна да хилар. ТIаккха уж, беза хьаьший баь чуийцар Прага. Чехословаке столице хиннача заседаней доакъонхоша аьлар «шоай сесси цуних дIакъоастаде йиш йоацa парижски конгресса дакъа да» аьнна.

Машара тIехьара барий хьалхарча Дерригдунен конгрессо хьалхашна оттадаь хинна декхараш тахан а шоай лоархIам боаза да. «Вай укхаза гулденнадац машар лоаттабе яхаш дехараш да, — аьннад 1949 шера тIаийцача заявлене тIа. — вай гулденнад тIом бе гIертарашкара машар ца бохабар хьадеха. ТIом ца хьайтар, деш лаьтта деррига тIемаш сацадар, чIоагIа машар оттабар — ништа да оаха де лерхIараш».

— Дагайохийта безам ба са тхоай города историена чулоагIа кхы цхьаькха лоархIаме событи а, — йоах приматорa. — 1947 шера Праге чакхъяьлар кагирхойи студентийи хьалхара Дерригдунен фестиваль. Планета тIара машар бохабайтаргбоацаш шоаш хилар дIакхайкаде Влтава яхача додача хи йистошка гулденнавар 72 мехкара 17 эзар кагирхо.

Цу хана, 1947 шера июле, Прагана юкъерча Вацлавски оалаш йолча майда тIа эггара хьалха екаелар «демократически кагирхой Гимн»: «Дукх-дукхача халкъий берош доша тхо дахаш да дагалаттар машарах йола уйла а йолаш»...

— Цунах дIахада йиш йоацаш Прага цIераца юзаенна а цига чакхйийна тайп-тайпара общественни строй йолча мехкаша цхьана леладу гIулакхаш кIоаргдаре новкъостал деш хиина Iилмахойи культура деятелийи итташ йола традиционни дунен халкъашта юкъера симпозиумаш, конференцеш, фестивалаш, вIашагIкхетараш, — йоах чехословацки столица къаман комитета председатела. — ЧакхдаьннаIча шера хиннача эггара йоккхагIа йолча мероприятешта юкъе цIераш яха безам ба са кхалнаьха Дерригдунен конгресса, хIаьта нитта демократически кагирхой федераце Дерригдунен конгресса. Цу дукхача финалех лаьттача форумашка цIаьнха а екаелар планета тIара деррига прогрессивни низаш тIема кхерама, реакцена, фашизмана, расизмана духьаларча къовсама вIашагIкхетара тIахьехаш йола ина бола оаь.

Дукха ха йоацаш хилар Праге Варшавски Договора чубоагIача пачхьалкхений Политически консультативни комитета совещани, — дIахо дувц Франтишек Штафа. — Тха дерригача халкъо хьаллоацаш дола цига тIаийца лоархIаме документаш, дерригача дунен тIара машар ца бохийтарая чIоагIбараи тIадерзадаь да. Цунца цхьана совещане къаьгга хьахьекхар, чIоагIача машарга бода никъ хала бале а, из болаш хилар. Цунца дувзаденна СССР кхалхлара хетальча торжественни собране КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова къаьгга аьлар: «Вай лерхI, европейски мехкашта тIалатта кхерам, кхьметтел дерригача дунен тIарча халкъашта тIалаттар а, дIабаккха йиш йолаш».

Цудухьа чIоагIа раьза хинна а доккхал деш а тIаийцар пражанаша, Чехословаке берригача гражданаша машари вахари лорадара, ядерни тIема духьала ерзаь йола Дерригдунен конгресс Праге чакхъяьнкхарах бола соцам. Из хургья карарча шера шоль бетта.

— Оаха раьза а долаш моаршал хоаттаргда тхоай городе боагIаргболча машара гIулакх деза долча нахага, — йоах шиъ къамаьл чакхдоаллаш Прага приматора Франтишек Штафа. — Оаха Iалашдергда Дерригдунен конгресса балха эша эггара дикагIа дола хьалаш. Тхо догдоахаш да цунах машар бахьан лоаттабеча юкъерча къовсама планета тIара деррига прогрессивни низаш вIашагIтохарга бодача новкъа доллаш дикка гаьна дахар хургхиларга.

Iалальмате доккха да Европа дог доаллача моттиге уллача хоза городо — социалистически Прага — машар лорабар санна долча сийдолча гIулахха юкъе лоаца даьа. ВСМ решенех чехословацки столицана еннайр «Машара город» яха сий дола цIи.

Валерий ЕНИН.
(АПН).

Халкъа тIахьожама органашка — отчеташи хоржамаши

Ала дика дош доацаш

Дика къахьег «Чечингазстрой» греста спецСМУ гIишлонхошa керарча шера. Кхоачашъяьй шин бетта план.

Бокхха бе управлене боахам, тха района ерригача нах бахача пункташка хинна ца Iеш цун доаэол арахьа а я гIишлонхоша хьалю объекташ. Уж вIашн сел гаьна хиларах нарядаш мишта кхоачашъю, гIишлои материалаш мишта дIаухийт, балха ден распорядок нийса лелаю е иц хьажара тIахьожам лоаттабе хала хул управлене кулгалхошта. Цу гIулакха управлене начальника Я. М. Хашагульговиа, керттерча специалисташта эшаш дола гIо дулургдар халкъа тIахьожамхошта. Бахьда, халкъа тIахьожама комитета отчетно - хоржамий собране хьа ма хьоккхара, цхьакха тайпара болх баьбац цар дIададахача бIарччача шера. Корта болаш аьнна цхьа дош а доацаш 7—8 минут мара ца дIаца лоацаш яр комитета председатела М. С. Колоева яь отчетни доклад. Цхьаккха а хаттар а дийзар гулбеначар, хIаьта бокъонца дийцача хетта а фу хургдар бIарччача шера халкъа тIахьожамхоша даь цхьаккха хIама ца хилча.

Болхлой юкъарча собране дакъа лаьцараша массава а раьза а воацаш яь решени цаI яр: халкъа тIахьожама комитета болх во баьлга белгалдаккхар. Производства хьалаш тоадара халкъа тIахьожамхоша де йиш хиннача масалаш а доаладеш ира критика йир новкъоста па цхьаккха хIама ца деш ваьгIача М. С. Колоева.

Болхлой къахьегам вIашIехьбаккхара долча гIулакха тIа дукха кхоачамбоацараш нийсдалийтарах шиъ дега цатоам хиларах дийцар собране слесара М. Шевцова. Массаара гIулакх а хиина дIаэттад, аьлар цо, транспортих средстваш ца тоъарах Iуйрийна 8—10 сахьат даьлча мара болх дIа ца болабар. Из бахьан долаш ханал хьалха а сецабу болх. Каст-каста бе болх боацаш даIа дезаш хул газ ца хиларах, сварочни балхаш деча хана каст-каста нийслу кхерамалеш техника бокъонаш телхаю моттигаш а. ЦхьайолчIа хина газ чуйола баллонаш, гIишлои материалаш яхьаш йоагIача, нах кхувлара нийчъяь йоацача машинашца дIа-юха кхувл болхлой. Алхха уж кхоачамбоацараш дIададаьхача а холуш тоалургдар производствера гIулакхаш.

Транспортах лаьца дийцар бухгалтера А. Ткаченкос а. бакъда, цо гIоттадаь дош кхыча тайпара маIан долаш дар. Транспорт я вай, аьлар цо, легковой УАЗ яха машинаш. Уж вайна еннай, нах дIа-юха кхувлара, хIаьта дIа-м ца йоагIача моттигашка уллийт уж. Шиъ бехк дика кхетабелга хьахьокхаш дар управлене начальника Я. Хашагульговa даь къамаьл а. План-м кхоачашйора вай, аьлар цо, бакъда, кIезига а йоацаш, тоъаш кхы а йолаш я. Халкъа тIахьожамхоша цIенхаштта терко е еза планови, къахьегама, технологически дисциплина чIоагIъяра долча декъашта. Баь а варгвоацаш дукха бе укхаза бе беза болх. ЦIенхаштта къовсам лоаттабе беза балха хьаадара нах тIехьабувларца. шоашта тIадилла гIулакх кхоачашдарах бола юкъерча звеной кулгалхой бехктонхам айбе беза. Халкъа тIахьожамхой бокъонца бола гIоннчий хила беза администрацена, партийни организацена социалистически декхараш, планаш кхоачашъеча. хIана аьлча, хиначул а йоккхагIа я карарча шера планаш.

Къамаьлаш дар кхыча новкъостаща а, бакъда, халкъа тIахьожамхой балхах ала дика дош корадаиза цхьаннена а. ЦIенхаштта критика е йоагIа предприяте партийни организаце адресагIа а. Берригача коммунисташта хоьш ма дарий халкъа тIахьожамхоша цхьаккха деш хIама доацилга, хIаьта гIулакх тоадара оарцагIа хIана баьннабац уж?

А. ЗИМАРИН.

МАССАНЕНА ЭШАШ БОЛА МАШАР БАХЬАН

ЦІаккха дицлургдоаца зе а бала а баьб вайна Сийлахь - боккхача Даймехка тІемо. Цудухьа вай заманхой эггара бехктоккхамегІа дола деххар — кхы цІаьхказа а тІом ца хилийтара дукхаьл довлар. Цу гІулакха лаьрхІа 1961-ча шера машар лорабара йолча Советски комитето дІадоладаьд машара Советски фонд гулъелга. Цун практически гІулакх уставапа дІачІоагІдаь да. Советски наькъа патриотизм а интернационализм а гучайоаккхаш, СССР машар бозаш а лоархІаш а йолча арахьарча политика принципаш а дагалоацамаш а хьаллувцаш, машара Советски фондо финансови гІо ду машар лорабара, халкъий кортамукъале а паргІато а бахьан къовсам лоаттабера, халкъашта юкъера доттагІали сотрудничествои дІачІоагІъяра, дукха нах боабеш дола деррига ядерни а кхыдола а гера дІадаккхара.

Цу гІулакхий мах а бовзаш, Заводской района дукхача наха а производственни коллективаша а хьинаре дакъа лоац цу фонда вкча дІачулуш. Из бахьан долаш дукхача наха а коллективашта а баркал кхайкадаьд машара Советски фонда Нохч-ГІалгІайчен комитето.

Укх шера а шерра даьржа леладу тха районе из гІулакх. Цу даькъе хьинаре дакъа лоац коммунисташеи комсомолашеи. Иштта, 1927-ча шера дена КПСС член волча Левченко Сергей Никифоровича цу фонда дІачуденнад бетта шийна доагІаш дола персональни пенси, 1957-ча шера а Даьхенна по дІачуелар 11465 мах бола госзайма облигацеш.

Уж тайпе масалаш кІезига дац тха районе.

М. ФЕДЯНИН.
Заводской районни халкъа суда воккхагІа вола суда исполнитель.

Ла-Манш, Датски проливаш, Босфор, кхыдола дукха кемаш ледача навигаци гІолла Ленинградски форда порте багІаше а «тІехбувла» йиш йолаш ба советски торгови флота капитанаш. Из торо яьнпай царна СССР форда флота Министерства укхаза тренажерно - тохкамаш ду центр хьалъяр бахьан долаш. Оттальча программагІа компьютеро модель а отталь опытни «никъ баьб» кемаш леладерий группо. Хила тарлу навигационни хьал оттаду тренажераша, кемана гонахьарча хьала сурт хьахьокх: дукьала доагІача кемай лампаш, маякаш, буиш. Занятеш йолча хана хулача экстремальни гІулакхаша новкъостал ду штурманий говзал лакъе, команда кхыча членашца цар беш бола болх дикагІа віаштІехьбаккха.

СУРТА ТІА: Балтийски форда пароходства капитанъхьехамчо В. А. Зиновьев тренажера - инструктора пульта тІа.

М. БЛОХИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

ВАХАРАХ ДОЛА ИЛЛЕШ

РЕЦЕНЗИ

Вахарах, цун хозленах, из хьанхоллаш долча адамий гІулаккхех я ала мегаргда Хамхоев Аьхьмада «Хамха» аьнна цІи а йолаш Нохч-ГІалгІай книжни издательстве арахийцача кердача книжкана юкъелха поэтически произведенеш. Дукха шераш да вувцаш волча поэта кхоллам республике а, цул арахьа а шерра бовзаш бола, цо шийна дешарий теркам халданза тІаувза. Аьлча тоъаргда, Хамхоева дукха стихотворенеш халкъа иллеш а хинна шерра яьржа хилара.

Сенца белгала я дувцаш долча книжкана юкъейха поэтически произведенеш? Эггара хьалха ализа дергдац къахьегамо адамий дІенагІа йола уйлаш, цар хьинаре гІулакхаш довзаш Хамхоева ший произведенеш хьанхоллаш хиларех. Лоацца аьлча, советски сага турпалча гІулаккхех, Даьхенах, партех дола иллеш да ала мегаргда поэта дукхагІйолча стихотворенеех. Цунца гарга я уж дешараш.

Вахарах дог Іабаш вац поэт, цо кхетаду къахьегама адамий хьинаро, цар кулгашца хІара денна, хІара сахьата кхоллаш йолча тІехьалено вахар хозделга, тоаделга.

Ма дика да лаьтта вахар,
Сийрда деношь, бийсаш
ахар...
ТІема човнаш бІарга ца
гуш,
Нахаца ваха безам ба.

Уж мугІараш вай доладаьд «Ма дика да лаьтта вахар» яхача Хамхоева стихотворене тІара. Поэта белгалдоаккх лаьтта маьрша вахара, хІара сага сатем лорабара керттера эшачарех цаІ — машар хилар. ХІара советски сага уйла ховш коммунистически парте халданза машара еш йола йоакхо йовзаш лэдаь да ала мегаргда уж мугІараш. Цунах латт Хамхоев Аьхьмада дукхача кхыча стихотворенеи а санна вай лакхе белгалдаьхача мугІарий вахарца айхха бувзам хилар.

Тайп - тайпара стихаш я вай дувцаш долча сборника юкъейха. Укхаза я партех, Даьхенах, ваьча мехках, советски сага турпалча гІулакхех йола стихаш, белама дийрика, иштта кхы дІа. Хоталу, вахара эрригатІ оагІонаш поэта кхолламо чулоацаш санна. Сборника юкъеяха стихаш эрригаш а шоай художественни формаца а чулоацамца а цхьатарра говзал йолаш, ина болаш я алга дац, бакъда, вахарцара керттера дар белгалданнха хов поэта. Иштта я ала мегаргда «Халкъа закон» яхача сборник хьаделлаш йолча стихотворенех. Хов ма хиллара, хІара советски сага моральни закон а хинна дІаэттад Советски Конституци. Из белгалъяьха Іац советски сага бокъонаш, цо иштта белгалдоах цун декхараш а. Лоаца аьлча, советски сага вахара норма я ала мегаргда вай керттерча Законах — Советски Конституцех. Цудухьа, нийса йоах поэта ший «Халкъа закон» яхача стихотворене тІа:

Тахан ва со кхаа хинна,
Дега гІозале ловзаьнна:
Наьха бокъо, вошал
чІоагІдеш.
Адамий закон
хьанхеллад.
Зама могош, делаш,
ловзаш,
Дега уйлаш сийрдаьнна,
Шоайла віаший кхааш
доахаш,
Мехка адам гІаддахад.

ХІара советски сага хеташ дар да поэта цу мугІарашца чІоагІдеш дар.

Белгалдаккха деза, поэта вахарцарча керттерчох, беркатерчох ала дег тІара доагІа дІайха доші корадеш хилар. Ца хилча вайна гургьнцар сборника юкъейха вай ювцаш йола «Халкъа закон» яха стихотворени, «Маьрша вахар», «ГІатта, адам, машара», «Котайон цІей», «Хоестам бу аз», «Лораделаш доттагІал» яха а, иштта кхы а стихотворенеш. Шеко йоацаш да цар дешараш эстетически салоІам бергхилар, уж хоза хеташ тІаэцаргхилар.

[illegible] стихотворенеш цхьаьна кхоачамбоацараш шоаццa доацаш я аьлча, эггара хьалха белгалдаккха деза керттера кхоачамбоацар: юкъ-юкъерча стихотворенешца авторо мотт телхабелга гуш да.

Книжка дийша, дІакъайла даьлча цуи дикачух а ледарчун а уйла яьза ялац. Дика [illegible] дег. [illegible] тоам бу. Ваьйда, новкъа хул ледара . произведенеш книжка тІа нийсъелча, автора шийбехка из ледарло ялара бахьан гуш шиъ стихотворени я дувцаш долча сборника тІа. «Оалхазарашна», «Оалхазараш» яхаш. Оалхазараш хьамсара хилар кхетадеш да, бакъда, шиккхе стихотворени ледара хилар гуш да. Нагахь «Оалхазарашка» яхача стихотворене тІа Хамхоева ший стихаш наха юкъе йовржаелга оалхазарашка дехе, шоллагІча стихотворене тІа оалхазараш лораделга дех поэто. Ала деза, вай ювцаш йола стихотворенеш санна уж язъеш хилча, цхьаькха бовраш боацаш уж йІаьхъе йиш хилар. Оалхазарех йола шиъ стихотворени йоацаш, дукхача кхыча стихашца а оалхазарий хоастам бу поэто. Масала, иштта: «Оалхазараш ловзаш, декаш...» («Маьрша вахар»), «Оалхазараш дар ловзаш» («Котайон цІей»), «Оалхазар мо пана ваьнна» («Нана, сагот ма де»), «Оалхазар мо оаз ухийташ» («Лоамий поэт»), «Оалхазараш декаш да» («Даьхен беркат»). Оалхазарех йола эпитеташ кхы укхаза йоалаергъяц вай, белгалъяьхараш кхоачам болаш хила мег.

Цхьанцайолча стихотворенешца вайна гу поэт доккхача хІамаи сурт дилла гІертаsh, цунца цо цхьаннена тІехьа шоллагІдар доалош дешаш кхувлаш. Масала: «Ва со унх сай лаьтта вахаш, оахаш, оардаш, беркат эцаш, иштта рузкъа Іалашдеш. Къайлеш ,гаказш гувайоахаш, лохаш, тохкаш, Іунал лоаттош, мехка ираз дебадеш». Уж мугІараш вай хьанийцад сборника тІарча цхьан стихотворенецара. Гой, мед зоние дешаш да. Бакъда, уж стихаш ешачун дог тохададийташ йола поэзи яц.

Вай белгалдаьхача кхоачамбоацараша лаьгІбац Хамхоев Аьхьмада деррригача поэтически кхоллама а «Хамха» яхача сборника юкъеяхача дикагІйолча стихотворенеи а мах. Шеко йоацаш да поэта Хамхоева керда стихаш къамаш поэзи дегІайоалаяргахьа бакъкха цхьаькха а тІа хилар.

ВЕДЗИЖЕВ Аьхьмад,
аздархо.

Керда традицеш, обрядаш—вахаре

КХОАНЕНАХ ДИЗЗА ДОГ ТИЙША ДА

Сийлахь-боккха Октябрьски социалистически революци котъяьнначул тІехьагІа вай мехка хьаккеллай керда обрядаш, традицеш. Керда социалистически чулоацам болаш да дукха вай ханара цІейш. ІалаьматІе боккха лоархІам болаш да 1-гІа Май, 7 ноябрь, Ноталон Ди, 8 март, Конституце Ди санна деррригача халкъа, паччахьалкхенна цІейш. Цар чІоагІа гІо ду наькъа политически, патриотически санхетам кхы а айбара.

СССР хьаьь 60 шу, Нохч-ГІалгІайчен автономе 60 шу, нохчийи гІалгІайи шоай лоІамагІа Россена юкъебаха 200 шу дизар дездаро хьахьекхар мел лоархІаме да цІейш наьха вахаре. Царга гІолла къахьтта гуш кул советски наьха цхьоагІо, интернационални вошал, сийлахьча Даьхен ваьраз хилар. Иштта гІулаккхех лоархІаме пайда боал къонача нохала кхетам балара а. Цар дег чу шоай мехках йола курал йосс, чІоагІлу Даьхе лорара бола лоІам.

СССР хьаьь 60 шу дизара пакъадолхаш МагІалбика районера дукха къахьегамхой юкъезар «СССР хьаьь 60 шу дизара сийна — 60 хьинаре вахта» яхача болама. ХІара вахта хетайора союзни а автономни республикашна. Производствени коллективашта, школашка чакхьялар тематически сайренаш, доттагІала цІейш.

ЧІоагІа хьоашал леладу Кердача-Редантера № 5, 24 йолча школашкарча дешархоша Къулбаседа-ХІирий АССР Пригородни районера Октябрьски поселкерча школа нийсархошца. Традиционни а хинна дІаяхай укхаза доттагІий фестивалаш.

Дика традици я латий нах къахьегама а тІема а ветеранашца каст-каста віашагІкхеташ хилар. Цар къонахчарна дуаз шоай вахарех, вай мехко хьабеначa турпала ваьхьах, Іомабу Даьхе еш, цунна мутІахьа хила.

Массехк шу да МагІалбике тІема а къахьегама а сийлен музей хьайийла. Цун директор ва, чІоагІа шийна болх безаш вола Чербижев Башир. Цудухьа тахан къонача нохала кхетам тела кхуврч хинна дІаэттай музей. Укхаза октябряташ пионералла дІаэц, комсомольски билеташ дІалу. Кхоана Советски Эскаре гІулакх де кийчлураш боагІа. укхаза турпалий сурташта бІарахьежаш цар шоай дагахьа чІоагІо ю советски салтечун декхараш дизза кхоачаш де, даим машар лорабеш ха тІа латта.

Кастта 50 шу дуз МагІалбиках город хиния. Хоза я цун биографи. 1933 шера чаьтараш техар укхаза тайптайпарча къамах болча мехкдаьтта доахилга карадерзаде бьхкача специалисташа, къахьегамхоша. Хьалдир керда город, промышленность. Цуна пхьана хьакхеллар керда традицеш, обрядаш. Тахан оаха хам бу цар, гІа-гІа йІаьхегІа ю. Уж хьакхеллаи шоайех йоахкашя бола къахьегама ветеранаш оаха чІоагІа лоархІаш лелабу. Уж бела хьаьший ба моллагІа цІей е віашагІкхетар долча хана. Цар сий ду кхувш йоагІача тІехьено. Царгара Іомалу уж яьахьегама тІера хила, шоай Даькен бизза бола къонгаш хила. ЛоархІаш цІераш йовх оаха МагІалбик лораеш фашистех шайра лийтача М. С. Пущиний, В. М. Тюкиюва, А. И. Чикенко, иштта кхычар. тІом баьнначул тІехьагІа мехкдаьтта сизакиташ товеш хьинаре къахьийтарий Н. Фильцева, В. Зинадсе, В. Джанаева, П. Селиверстова, И. Белоножко, П. Еремеева, Ф. Колесникова.

Массазара гІулакх а хинна дІадахад школе дешар дІадолалуча дийнахьа къонахчала урокаш чакхйоахилга. Бераша теркамца ладувгІ тІема ветераний дувцараша. Йовз Сийлахь-боккхача Даймехка тІема исторе керда оагІонаш, шоай мехкахой турпала гІулакхаш. Советски Союза Турпала Петров Владимира вахарах лаьца материалаш я города музее (цун цІи лелаю цхьан улицо). МагІалбик лораьча 52-ча танкови бригада сийлен никъ в хьагойт пига.

Оаха чІоагІа дезду МагІалбик фашистех мукъалккхара ди. Цун 40 шу дузаш, 1983 шера 3 январе, СССР массе мийнигера баьхкар котвзо баьхаь гІалгІай мехка шоай цІий Іоахийта ветеранаш. Уж безбаь гІанйпар школашка, къахьегама коллективашка.

Дукхача нердача къахьегама цІейх, традицех пайда эц оаха балха смена кийчъяра. Массанена хоза хеташ чакхдоал Вознесенски газ чакхйоахача заводе кагий нах болхлойла дІадахар. Укхаза лу царна хьалхара балха урокаш. ДІакайт мел хоастамеча новкъа уж баьнаб, гІайоагІача хана цар вахар къахьегама коллективашца дукхаденна хургдолга, балха сий дарга хьенока мара уж а лоархІаргбоацилга.

Района юрташка даьржад цІи хезача болхлоецца цхьана сайренаш чакхйоахилга. Дукхача хана дагалаттар юрташкарча наха дикагІа йолча доярашца Корагова Банатеца, Картоева Іабидатаца, Пешхова Нинайца, Социалистически Къахьегама Турпалца Вахмадова Мадеца хинна віашагІкхетараш.

Тахан вай юкъарча вахаре чІоагІденна дІаэттад керда цІейш, обрядаш, ритуалащ, традицеш деддар. Из советски вахара хьисапа къахьтта йола белгало я. Цар хьахьокх вай халкъий цхьоагІо хилар, уйлаш машарца юваена хилар, сийрдача кхоаненах дог тийша коммунизмагахьа бІубенна гІа боахаш хилар.

Т. ФЕДОСЕЕВА,
[illegible] депутатий МагІалбика городской Совета исполкома секретарь.

Лаьттан кІал 76 сахьат даьккхад

АРМЯНСКИ ССР. Егегнадзорски район. Опытни специалист Самвел Хачатряи керте а волаш спортсмена - спелеологаша лакхача лоамашкарча (форда боарамгара хьал 1600 — 1800 метр лакхача) «Арчери» яхача хьагІарча болаш 76 сахьат даьккхад. Армене геофизически обществе віашагІъелла а кийчъяь а йолча цу группо чІоагІа тохкамаш даьд республике йоккхагІъярех йолча карстови кхаь хьагІар чу: «Арчери», «Мозрова», «Магала», уж йистай цигара кораьь археологически биологически хІамаш дІаяхъяьй, цар сурташ даьхад.

ІалаьматІе боккха Іилмаи а практически а лоархІам болаш я карстови хьагІараш. Сталактиташ дукха хиларца,коралло, занавесий хьисапе Іочуоккхенна а кхыча тамашийна формагІа яраш а дукха хиларца белгала йолаш я Армене Егегнадзорски районера хьагІараш. Цу хьагІарашкара нораьд палеолита культурни тІоанаш, хьайбай тІехкаш, бердаш тІа даь йоалош, Іилманоша хІанз тохкамаш деш дола къьнарча заман саго лелалаь обсидианови герзаш.

СУРТА ТІА: тІагІолла Іохкача карстах хьахинна ший тайпара соцаенна лаьтта водопад.

Г. БАГДАСАРЯНА сурт.
ТАСС фотохроника.

Культура хоамаш

ТЕНИКНЯ ТЕАТР — ГАСТРОЛАШКА

Цун дола тешал да театра эрсий, гІалгІай, нохчий группаш каст-каста вай республикерча школашка, кхыча моттигашка шоай спектаклаш гойташ хилар. Укх деношка Нохч - ГІалгІайчен республиканански тенкний театра нохчий группа оттальча А. Успенского «[illegible]» яхача пьесага хьожаш ба город Орелера дешархой, бераш.

Иштта, Г. Владычинай «Слоненок» яха спектакль а нйца Майкопе гастролашка яха я тенкний театра эрсий группа а. Цхьа бутт гаргга ха йоаккхаргья цу группаша гастролашка.

«Аленький цветочек» яхача фаьлга тІа болх беш я карарча хана гІалгІай группа. Из фаьлг оттабеш я режиссер Мальсагова Роза.

* * *

«ВАЙНАХ» — НАЛЬЧИКЕ

«Вайнах» яха Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен халхара ансамбль концерташ луш я Черсий - Балкхарой республика столице — город Нальчике.

Цига доаккхача массехк дийнахьа ансамбло вежарашха йолча республика бахархошта довзийтаргда вайнахха тайпа а тІах аьнна а дола халхараш.

С. ЧАКОВ.

Іилман производствен

Сомий порошокаш хьаю

Пресса кІал бахача Іажий килограммах 800 грамм хиэ доал, вокхох чІибалаш хул. Сом промышленносте гІолла чакхбоаккхаш шер-шера 3—3,5 миллион тоннага кхоачаш дукха Іов уж.

Мича хьоргья из Іалаьматте дукха кастта талхаш йола масса? Доахангга юйтаргья уж? Амма цхьа—ши сахьат даьлча уж-м сувса ма йолалой, тІакха талха ма талхий. ДІакховсаргья? Амма тІаккха-м тонахьара го бІехлург ма бий.

ХІаьта цу чІибалашца-м сага организма чура цунна зене йола еза нолаш арахха новкъостал деш йола пайдане вещество — пектин ма юсий. Уж-м кондитерски промышленноста йола цеце хьаю чІоагІа мовье лоархІа вещество а ма йий. Дукха я чІибалашца микроэлементаш, минеральни тулаш витаминаш, фруктозаш, глюкозаш — дегІах дика латаш долча шекара тайпаш. ЧІибалашта чу віашагІъийна я дукха компоненташ: белока кІаьда дакъа, чкъор, генаргаш. Уж еррига компоненташ віашагІкъоастае йиш хулийташ йола способ кораьй Украински ССР технически теплофизика Института академика Кремнев Олега кулгалдеча балхахой группана. Цун чулоацам укх тайпара ба.

ЧІибалаш йокъаю парна чура ферменташи витаминашн дІацайоалийташ лораергйолча хьаьддача ВІовхата режимагІа. Из хІама деш тІаьдача пластически массах чІоагІа вещество хул, тІаккха цунах аьта а аьте порошок ю. Оат уж плодоножкех доккхий чкъорех кІезанга эІамагІа, кІаьдача даькъах геттара дІамига дакъилгаш а деш. ВІашагІъяьча порошока, цапапа лайса а лайсе, упаковка ю (хІара компонент ший тара чу а йоалаш).

ЧІибалашта, порошок а еш, переработка яра идея эггара сихагІа а йиэла а юкъейоалаьй Краснодарски крае. Массехк бетта хьехилар укхаза юхедусаш хІама доацача технологе керда цехаша предприятеши. Цу тайпарча предприятех цаІ я Северски чхьагІар доаккха завод. Хьалха 3000 тонн хий даккхара сезонагІа чакхбоахар укхаза 5000 тонн Іажаш, юхеюсар 2000 тонн чІибалаш. ХІанз лоацца хана производствана чоалхане хувцамаш а ца деш. хьаьй укхаза Іажех хий доаккха, хІаьта иштта чІибалех сомий порошокаш ю а царех тІехьара продукт — «кубански морзонаш» арахеца а кхаь цехах латта комплекс. Оборудовани стандартни я, лаьрххІа конструкци йолаш п аляка сушилкаш. Байдала хІара тоннах 350 сом гаргга пайда боал завода. 1985 шу хьагІакхоачаш 160 эзар тонн гаргга порошок якха лерхІаш ба Краснодарски крае, хІаьта дІахо йодача хана миллион тоннага кхоачаргья цар производство.

Краснодарски краечул совгІа болх беш я сомех порошок йоаккха технологически линеш Ростовски областе а, хІаьта иштта Украине а, Узбекистане хьаьйй бахчеви культураши гранаташи хІама юкъе ца дуташ чакхйоахаи технологи.

Мединашта хетачох, порошонех хьаь хІамаш пайдане а моллагІа ха яьнача наха а. Статистика чІоагІлу: тІеххьарча хана мах кристаллически шекар дукхагІа даа баьнна хилар, хІаьта цу факторо ховш долчa бесса тІеххьара моттиг лапац саг сов тоавара, дега хула лазараш совдахара. Кондитерски маькх еча, консервни промышленносте порошонаш юкъейоалаяро йиш хулийтаргья сахароза глюкозахи фруктозахи хувца. хІаьта цо новкъостал дергда хІанз даьржача дукххача лазаршта профилактика е. эггара хьалха атеросклероза а еш.

ХІанз укх сахьате віашІехьдаьнна да Іажех, ябакхех, свеклах, кабуцех, хІаьта иштта хьуна сомах а порошокаш е. Къоастаьйй, парех эфирия даьтта хьадаькхачул тІехьагІа, цитрусови кІаьдача даькъахй цедрехи порошокаш яхара режимаш а. Специалисташа лаьца лоархІамех, Іажех яьча сомий порошокех пайда ййбе йиш я ах бІаь совгІа кондитерски изделия хьаеча. Цу тІа а цар совбоах продукта лу пайда, тоабу чам. Къоасттадаь аьлча, свеклахи кабуцахи яьча порошоко тоабу марший изделейи нахчани чам.

Порошкови технологи юкъейоалаяро йиш хулийтаргья кхачан промышленносте юхеюсаш йола хІамаш чІоагІа кІезигъе, отходех маьхе кхачан продукташ хьес.

Николай КУДРЯШОВ.
(АПН).

ТЕЛЕВИДЕНИ

3 МАРТ

II ПРОГРАММА

16.55 — «Паччахьалкхен лоархІам бола гІулакх». Документальни фильм.

17.15 — «Лоамахочун вахар».

17.25 — «Персональни пенсионер». Документальни фильм.

17.45 — «Гина гидрофобиеци». Специалиста хьехамаш.

18.00 — «Нохч-ГІалгІайче гІала».

4 МАРТ

II ПРОГРАММА

15.30 — «О спорт, ты, деррига дуне да». Художественно-публицистически фильм.

18.00 — «Нохч-ГІалгІайче гІала».

18.05 — «Коммунистех дола дувцараш». Машинист-инструктор Л. П. Потемкин.

19.25 — НГІАССР Гостелерадио инструментальни ансамбли солистий концерт.

РАДИО

3 МАРТ

I ПРОГРАММА

6.00 — Передачай программа. Хаоттамаш бола хоам (эрсий меттала).

6.45 — «Юрта гІулакхаши проблемаши». Хаоттамаш бола хоам (гІалгІай меттала).

8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.

8.25 — «Сердало» газета обзор.

8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).

8.55 — Передачай программа (гІалгІай меттала).

9.26 — А. Халебскe иллеш (гІалгІай меттала).

11.15 — Боккхийчарна берех лаьца. «Дургдар тахан дІадоладу». Беседа (нохчий меттала).

11.30 — «Опыт шаьйла я юкъейоалаярия». Корреспонденци (гІалгІай меттала).

11.45 — Музыка (гІалгІай меттала).

13.15 — «Шоана, кхаьнаш» яха радиожурнал (гІалгІай меттала).

17.15 — Передачай программа. Хаоттамаш бола хоам (эрсий меттала).

17.16 — «Керда Іаьдалаш — вахаре (гІалгІай меттала).

18.31 — «БІаьстен ритмаш». Концерт (эрсий меттала).

15.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).

15.16 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).

18.30 — Хоамаш.

18.40 — «Атеист» яха радиожурнал (эрсий меттала).

II ПРОГРАММА

18.00 — Г. Марков. «Къиза яхкар». Радиопостановка.

19.20 — Иллеш дІаоал М. Озиева.

19.37 — Юмористически кувцараш (гІалгІай меттала).

20.17 — Нохч-ГІалгІай музыка концерт.

4 МАРТ

I ПРОГРАММА

6.00 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).

6.45 — «Юртара Іуйренаш» (эрсий меттала).

8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.

8.25 — «Ленинан некъ» газета обзор.

8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).

8.38 — Передачай программа (гІалгІай меттала).

8.36 — Инструментальни музыка (нохчий меттала).

11.15 — «Вахха графикал хьалабува монтажникаш» (нохчий меттала).

11.38 — «Идеологически кхетамца чкъора болх комплексно бар» (нохчий меттала).

11.45 — «Бригадин подряда социально - экономически организационни оагІонаш» (эрсий меттала).

13.15 — БАМ хьалъю беррашча мехко. «Вай мехкахоех дола дувцараш» (эрсий меттала).

13.35 — Реклама.

17.10 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).

17.16 — «Дин идеологически къовсамаш». Беседа (нохчий меттала).

17.31 — «ЦІе сийгаш» (гІалгІай меттала).

15.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).

18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).

18.30 — Хоамаш.

18.40 — «Большевик задфо» яха радиогазета (эрсий меттала).

II ПРОГРАММА

18.00 — Л. Юлаеия. «Сигнальни оІерант». Радиопостановка.

19.05 — «Къона оазаш». Концерт.

19.34 — «ВІашкакхетар». А. Боковн кувцар.

19.51 — Иллеш дІаоал Айдамирова Марьяма.

20.07 — Ш. Рашидова стихашта дечий иллеш.

Хоттам

Тахан республике гІоллен Грознен кІезиг-дукха морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш. малхбоалехьара секунде 0—5 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 3—8, Грозне 4—6 градус шелал йолаш хилен тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, тайп-тайпарча оагІонашкахьара секунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 13—18, дийнахьа 0—5 градус шелал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-88; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностех транспортех — 2-85-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кисьмой — 2-58-87; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-88; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-85-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-58-87; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарей, ерей, шоаттен деношка

СФ00060. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1125.